

UNIVERSITATEA
PEDAGOGICĂ DE STAT
ION CREANGĂ
DIN CHIȘINĂU

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău
Școala Doctorală de Psihologie

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 159.922.7(043.2)

DICU ADRIANA

INTERVENȚIA PSIHOLOGICĂ ASUPRA COPILOR CU PĂRINȚII DIVORȚAȚI
Specialitatea 511.02 Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

Președinte Maria Vîrlan, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

Conducător de doctorat:

Valentina Olărescu, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

Referenți oficiali:

Silvia Briceag, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți, Republica Moldova

Marilena Păvălache, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea Transilvania din Brașov, România

Geanina Cucu – Ciuhan, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea din Pitești, România

Lucia Chitoroga, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

Susținerea va avea loc la 22 ianuarie 2025, ora 11.00 în ședința Comisiei de susținere publică din cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din UPSC ”Ion Creangă” (str. Ion Creangă, 1, bloc 2, sala Senatului)

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat ”Ion Creangă și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expedit la 19 decembrie 2024

Președintele Comisiei de doctorat

Maria Vîrlan, profesor universitar, doctor în psihologie,

Conducător de doctorat

Valentina Olărescu, profesor universitar, doctor în psihologie

Autor

Dicu Adriana

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	27
BIBLIOGRAFIE	29
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI	32
ADNOTARE	33
ANNOTATION	34
АННОТАЦИЯ	35

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei.

Fenomenul divorțului generează, de regulă, tensiuni, conflicte și modificări ale căror efecte se prelungesc dincolo de cele legale, astfel că, divorțul implică nu doar persoanele legate strict prin căsătorie, ci are consecințe directe asupra membrilor acesteia, fiind un fenomen psiho-social complex care schimbă atât viața partenerilor cât și a descendenților acestora. Problematika actuală a divorțului în familiile cu copii, din perspectiva modului în care părinții gestionează separarea, poate determina perturbări care afectează funcționalitatea și dezvoltarea psiho-emoțională a copilului cu efecte care pot însoți individul de-a lungul întregii sale vieți, prin apariția tulburărilor de ordin psihologic [3].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

Consecințele divorțului și impactul acestora asupra copiilor reprezintă o problemă majoră care este răspândită la nivel global, un număr semnificativ de copii fiind afectat de expunerea la conflictele parentale legate de aspectele privind stabilirea domiciliului copilului și a programului de legături personale ale acestuia cu părintele nerezident, de considerentele juridice și financiare, sau de refuzul emoțional al cel puțin unuia dintre părinți de a accepta separarea [26]. Prin urmare, instabilitatea afectivă și emoțională a minorului, pe fondul unei imaturități psihice și a lipsei experienței de viață, îl privează pe acesta de posibilitatea de a menține și dezvolta relații personale cu părintele de care a fost separat prin divorț, de a-și exprima liber sentimentele, fără presiuni și conflicte de loialitate față de părintele cu care minorul locuiește [34]. O serie de lucrări științifice au fost elaborate în privința fenomenului de divorț și a implicațiilor asupra familiei, în conținutul cărora fiind abordate aspecte psihologice reprezentate de momentele critice și de procesele de adaptare ale copilului în corelație cu unele aspecte juridice și de dinamică relațională dintre părinți. Perspective asupra evaluării copilului în contexte adverse de viață au fost evidențiate de mai mulți autori, care au oferit metode și tehnici specifice de lucru în evaluarea și psihodiagnosticul tulburărilor emoționale și de personalitate ale copiilor, unii dintre aceștia, centrându-se pe evaluarea consecințelor determinate de separarea părinților, astfel: I. Mitrofan [17], V. Olărescu [18, 19], V. Olărescu & A. Veleanovici [21], V. G. Cucu – Ciuhan [29], M. Vîrlan [25], V. Stratan [23], V. Gonța [11], Iu. Racu [22], L. Chitoroga [4], L. Mîță [40], G. Marc [15], K. Treisman [24], R. Friedberg & J. McClure [10], R. Barkley [1].

Totuși, studiul literaturii de specialitate a evidențiat inexistența cercetărilor complexe ale predispozițiilor la tulburările de personalitate și a celor emoționale ale copiilor raportate la competențele și abilitățile parentale și la relația de coparentalitate a părinților aflați în situație de divorț și lipsa cercetărilor realizate din perspectiva remedierii acestor tulburări prin dezvoltarea competențelor și abilităților parentale și prin îmbunătățirea relației de coparentalitate a părinților. Având în vedere cele menționate, s-a conturat **problema științifică** ancorată pe mai multe întrebări: *Ce tulburări emoționale și de personalitate induce divorțul părinților în psihismul/personalitatea preadolescenților? Care metode sunt optime pentru a*

evidenția toate tulburările emoționale și de personalitate declanșate de divorțul părinților? Care sunt relațiile și competențele parentale declanșatoare ale problemelor psihologice ale preadolescenților? Cum să structurăm mai eficient, ce metode vor fi relevante în intervenția psihologică cu preadolescenții părinților divorțați și însăși părinții aflați în divorț? În ce mod să desfășurăm ședințele, individual/grup/diadă?

Scopul cercetării: Identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale la copiii de 9-12 ani ai căror părinți au divorțat, estimarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate pentru părinții divorțați ai copiilor, în vederea facilitării structurării intervenției psihologice orientate/centrate pe ameliorarea tulburărilor de personalitate și emoționale identificate la copii și educarea/creșterea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți.

Obiectivele cercetării:

- studierea și analiza aprofundată a literaturii științifice de specialitate privind domeniul studiat și descrierea, sinteza datelor științifice analizate;
- structurarea instrumentelor de evaluare care să releve consecințele divorțului și a dinamicii parentale deficitare post-divorț asupra dezvoltării emoționale și a personalității copilului;
- reliefa/distingea particularităților cu privire la predispozițiile tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copiii cu vârste cuprinse între 9 și 12 ani (preadolescenți);
- identificarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate din perspectiva părintelui rezident;
- stabilirea relațiilor existente între tulburările preadolescentului și competențele parentale și relația de coparentalitate a părintelui rezident;
- elaborarea și implementarea unor programe de intervenție psihologică având ca obiectiv ameliorarea tulburărilor identificate la preadolescenți și îmbunătățirea/educarea competențelor parentale și a relației de coparentalitate din perspectiva părintelui rezident;
- aprobarea experimentală și evaluarea impactului programelor de intervenție;
- emiterea de recomandări pentru intervenția psihologică asupra copiilor și asupra părinților acestora, în contextul traversării situației de divorț;

Suportul teoretic al cercetării e reprezentat de teoriile și concepțiile despre: *fenomenul de divorț și implicațiile asupra familiei*: C. & S.V. Everett [9], F. Dolto [8], J. Biolley [2], B. Ionescu [12], R. Warshak [26]; *predispozițiile la tulburările de personalitate și tulburările emoționale*: Ș. Ionescu [13], I. & D. Marcelli [16], V. Olărescu & A. Veleanovici [21]; *competențele parentale și relația de coparentalitate*: R. Friedberg & J. McClure [10], R. Barkley [1], G. Landreth [14], M.E. Brianda & I. Roskam & M. Mikolajczak [28].

Metodologia cercetării științifice se constituie din: *metode teoretice* (analiza și sinteza literaturii de specialitate; metoda ipotetico-deductivă pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute în cercetare);

metode empirice (chestionarul, testul, experimente de constatare și de control, intervenții psihologice); *metode matematice și statistice parametrice* - testul t pentru eșantioane independente; indicatorul d Cohen; testul Levene și raportul Hartley Fmax; analiza de regresie liniară; testul ANOVA pentru măsurători repetate cu design mixt.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată la nivel național s-a realizat un studiu comparativ experimental, având ca subiecți – copiii de 9-12 ani care provin din familii divorțate și părinții rezidenți pe de o parte și copiii și părinții din familii organizate, pe de altă parte; s-a realizat studiul experimental cu privire la evidențierea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale, ca și consecință a dinamicii divorțului parental pe care copiii îl traversează alături de părinții lor; s-au studiat experimental competențele parentale și relația de coparentalitate la părinții în divorț; s-au evaluat și constatat factorii de risc care aparțin părinților și influențează sau determină apariția tulburărilor la copii; s-a determinat percepția asupra relației de coparentalitate a părintelui rezident (PR) manifestată cu părintele nerezident (PnR), relație care reprezintă un important factor determinant al apariției dezechilibrului la nivelul copilului și al familiei; s-au remediat și ameliorat tulburările de personalitate și a celor emoționale ale copiilor de 9-12 ani, a competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților, prin elaborarea și aplicarea unor programe de intervenție psihologică orientate asupra problematicilor identificate atât la copii cât și la părinți; s-au validat programele de intervenție psihologică pentru părinții rezidenți și pentru copiii acestora.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în: sistematizarea științifică a datelor din cercetările din domeniu; *identificarea* predispozițiilor cu privire la tulburările de personalitate și a tulburărilor emoționale ale preadolescenților, estimarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate pentru părinții divorțați ai preadolescenților; *ameliorarea* tulburărilor de personalitate și a celor emoționale identificate la preadolescenți și *educarea/creșterea* nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți, prin *elaborarea și aplicarea* unui program de intervenție psihologică, *directionat* pe problemele identificate.

Semnificația teoretică: cercetarea efectuată contribuie la suplینirea fondului teoretic al științelor psihologice cu informații referitoare la specificul tulburărilor care pot fi determinate la copiii expuși, în mod direct sau indirect, unor situații conflictuale dintre părinții lor divorțați; programul de intervenție psihologică reprezintă un reper teoretic pentru diminuarea problematicilor evidențiate, atât la copiii de 9-12 ani, cât și la părinții acestora.

Valoarea aplicativă constă în: structurarea kitului de evaluare al preadolescenților, util în evaluarea complexă a preadolescenților de 9-12 ani; programul de intervenție psihologică elaborat, implementat și validat, care oferă un model de intervenție pentru ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la preadolescenți, îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților, program care poate fi preluat de specialiștii în intervenția asupra copiilor și a părinților; datele

teoretice și practice ale cercetării pot constitui surse de documentare pentru specialiști și părinți; rezultatele și concluziile teoretico-aplicative pot constitui un ghid de bune practici pentru specialiști.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: Fenomenul divorțului parental implică apariția predispozițiilor la tulburările de personalitate și la tulburările emoționale la copii, a competențelor parentale și a relației de coparentalitate deficitare la părinți; Datele statistice obținute urmare evaluării copiilor și părinților rezidenți ai acestora, identificarea relațiilor dintre predispozițiile tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale ale copiilor și competențele parentale și relația de coparentalitate ale părinților rezidenți, impun elaborarea unui program de intervenție psihologică în vederea ameliorării tulburărilor identificate la copii și a îmbunătățirii competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinții rezidenți ai acestora; Elaborarea programului de intervenție psihologică și implementarea lui atât asupra copiilor cât și asupra părinților rezidenți va ameliora tulburările identificate la copii și va îmbunătăți competențele parentale și relația de coparentalitate la părinții rezidenți ai acestora.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele sunt utilizate în demersul psihologic al specialiștilor în vederea orientării și îmbunătățirii activității psihologilor clinicieni, a consilierilor și a psihoterapeuților, în procesul de formare continuă și complementară a acestora.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării au fost prezentate, discutate și aprobate în cadrul ședințelor Școlii Doctorale de Psihologie a Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă", în materialele publicate în revistele de specialitate, la conferințele științifice organizate în cadrul U.P.S. "Ion Creangă" și a Universității București. Detaliile relevante ale cercetării au fost prezentate la următoarele conferințe: Conferința Națională "Abordare integrată în cercetarea și practica psihologiei medicale"; Universitatea de Medicină, București, 2019; Conferința Internațională de Psihoterapie Experiențială și Dezvoltare Personală Unificatoare "Conexiuni virtuale în psihoterapie și dezvoltare personală. Restructurare și autotransformare"; Universitatea București, 2020; Conferința Internațională a Institutului pentru Studiul și Tratatamentul Traumei „Stres, Traumă și Relaționare Umană”, București, 2021; Conferința Națională de Psihoterapie Experiențială și Dezvoltare Personală Unificatoare "Căi de a fi împreună în procesul schimbării. Psihoterapia între realitate și dorință", București, 2021; Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, Masa rotundă "Aspecte sociopsihologice ale securității copiilor în medii familiale și rezidențiale", Chișinău, 2022; Conferința Națională de Psihoterapie Experiențială și Dezvoltare Personală Unificatoare "Psihoterapia în prezent: adaptare, schimbare, regenerare", București, 2022; Conferința Științifică Internațională "Știință și Educație: Noi abordări și perspective", Chișinău, Republica Moldova, 2023; Conferința Internațională "Individual, family, society - contemporary challenges", București, 2023; Conferința de Psihoterapie Experiențială și Dezvoltare Personală Unificatoare „Aici și acum privind spre viitor: tranziții terapeutice, integrare și dezvoltare”, București, 2023; Conferința Științifică Internațională "The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences XIV th Edition", Doctoral School of Free International University of Moldova, 2023.

Publicații la tema tezei: 11 lucrări științifice, dintre care: 4 articole în ediții științifice internaționale, 1 articol în reviste științifice; 6 articole în lucrările conferințelor și ale altor manifestări științifice.

Volumul și structura tezei. Teza cuprinde adnotări, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 242 titluri, 5 anexe, 137 pagini de text de bază, 18 figuri și 32 tabele.

Cuvinte-cheie: divorț, remediere tulburări psiho-emoționale, tulburare emoțională, tulburare de personalitate, program psihologic integrativ, competențe parentale, relație de coparentalitate, conflict parental, viață de familie, preadolescență, pattern emergent de personalitate.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* se argumentează actualitatea și importanța temei de cercetare, problema științifică importantă soluționată, sunt formulate scopul și obiectivele investigațiilor, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, este prezentată implementarea rezultatelor și aprobarea rezultatelor cercetării, implementarea și aprobarea rezultatelor științifice.

În *Capitolul I*, intitulat „Interferențe teoretico - științifice în cercetarea tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale în relație cu competențele parentale și coparentalitatea” este realizată o incursiune teoretică din punctul de vedere al predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale ale copilului cu părinții divorțați, a dinamicii familiale și a caracteristicilor individuale ale părinților aflați în situație de divorț, fiind studiată literatura de specialitate din domeniu. Subiectul personalității umane aflate în dezvoltare a constituit focusul mai multor cercetători M. Zuckerman [35], J.H. Johnson [36], W. Lyddon [39], care au evidențiat cum problemele psihologice de natură clinică își găsesc deseori rădăcina în expresiile timpurii ale trăsăturilor stabile de personalitate aflate în formare, dincolo de surprinderea simptomelor clinice izolate, formând patternuri de personalitate emergente. Asocierea dintre tensiunile familiale cauzate de tranzițiile privind separarea părinților și efectele adaptării copilului la schimbările separării, a fost stabilită în numeroase studii care evidențiază predispoziții ale tulburărilor de personalitate și un nivel mai ridicat de probleme emoționale și de comportament, atât la nivel externalizant (comportament antisocial, noncompliant, agresivitate), cât și la nivel internalizant (comportament inhibat, retras, anxietate, depresie), la copiii și adolescenții care trăiesc în cămine litigioase sau în familii divorțate, în comparație cu cei din familii armonioase și nedivorțate [31].

D. Marcelli [16], J. Kossowsky [38], C. Kearney [37], D. Nutter [32] și B. Bernstein [36] au studiat din perspectiva tulburărilor emoționale, conceptele de anxietate și depresie la copiii neglijăți de părinții lor, preocupați mai degrabă de înfruntările reciproce, copii provenind din familii cu dificultăți de exprimare emoțională și de comunicare sau cu un mediu familial intens conflictual. Riscul incidenței tulburării de stres la copiii care au fost expuși la o situație conflictuală dintre părinții lor sau au fost implicați chiar ei într-o astfel de situație în contextul divorțului, a fost evidențiat de K. Musick, A. Meier [42], G. Cucu-Ciuhan [29].

În contextul investigării factorilor care determină disfuncționalități emoționale și comportamentale ale copiilor, competențele parentale și relația de coparentalitate sunt prezentate în literatura de specialitate și în cercetările realizate ca fiind predictorii esențiali. Numeroși autori precum M. El-Sheikh [32], C. Everett [9], K. Musick [42], au evidențiat faptul că, există o multitudine de probleme de ordin psiho-emoțional ale copilului, dificil sau imposibil de abordat din perspectivă psihologică, dacă nu se realizează o restructurare la nivelul abilităților și competențelor părinților sau a relației interparentale, în urma divorțului. S-au realizat taxonomii ale competențelor parentale [8, 16] și ale relației de coparentalitate ale părinților [28, 32].

Studiul analitic al literaturii de profil, ne-a condus spre libera afirmare a inexistenței cercetărilor complexe ale tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ale preadolescenților raportate la competențele și abilitățile parentale și la relația de coparentalitate a părinților aflați în situație de divorț; de asemenea, analiza literaturii științifice a dovedit lipsa cercetărilor realizate din perspectiva remedierii acestor tulburări prin dezvoltarea competențelor și abilităților parentale și prin îmbunătățirea relației de coparentalitate a părinților. Astfel că, se impune necesitatea abordării psihologice complexe și integrate, o evaluare profundă a realității psiho-comportamentale, un psihodiagnostic exhaustiv al copilului preadolescent și al părintelui aflat în situație de divorț, prin implementarea programelor psihologice de intervenție care vor facilita atât dezvoltarea psiho-emoțională a preadolescentului cât și abilitățile parentale ale părintelui, pentru obținerea rezultatelor terapeutice scontate.

Capitolul 2, intitulat „Evaluarea tulburărilor de personalitate, a tulburărilor emoționale și a particularităților parentale” relevă scopul, obiectivele, ipotezele, metodologia cercetării experimentale și sunt expuse rezultatele experimentului de constatare, în care au participat 125 preadolescenți de 9-12 ani și 125 părinți rezidenți din familii divorțate (GD), 103 preadolescenți de 9-12 ani și 103 părinți din familii nedivorțate (GN).

Scopul experimentului de constatare: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ca și consecință a dinamicii divorțului la copiii cu vârste de 9-12 ani; evaluarea și stabilirea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părintelui rezident.

Obiectivele experimentului comparativ de constatare: Selectarea copiilor și a părinților pentru GD și pentru GN; Identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale la copii; Evaluarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți; Determinarea legăturii dintre competențele parentale și relația de coparentalitate ale părinților și tulburările copiilor; Prelucrarea și interpretarea rezultatelor obținute; Extragerea concluziilor științifice.

Ipotezele etapei de constatare: 1. Presupunem că, la copilul cu părinții divorțați, vom identifica predispoziții la tulburări de personalitate și tulburări emoționale; 2. Presupunem că, vom identifica un nivel de competențe parentale reduse și relație de coparentalitate conflictuală la părintele rezident al copilului; 3. Presupunem că, vom identifica predispoziții la tulburări de personalitate și tulburări emoționale la copiii cu părinți care au competențe parentale reduse și relație de coparentalitate conflictuală.

Variabilele experimentale. *Pentru ipoteza 1:* Variabila independentă: tipul de familie (divorțat/nedivorțat); Variabile dependente: patternurile de personalitate: Încrezător, Sociabil, Conformist, Supus, Inhibat, Insubordonat, Instabil; Stabilitate emoțională, Extraversie, Imaginație, Benevolență, Conștiinciozitate; simptomele emoționale: Anxietate/Frică, Deficit de atenție, Tendințe obsesiv-compulsive, Probleme de conduită, Comportamente disruptive, Dispoziție depresivă, Distorsionarea realității; ADHD, Tulburarea opoziționismului provocator, Tulburarea de conduită, Anxietatea generalizată, Fobia specifică, Tulburarea obsesiv – compulsivă, Stresul posttraumatic, Ticurile, Schizofrenia, Tulburările depresive, Tulburarea Asperger, Tulburarea autistă, Fobia Socială, Anxietatea de separare, Enurezis, Encoprezis; Adaptare, Recompensa părintelui, Solicitări, Stare afectivă, Acceptare; *Pentru ipoteza 2:* Variabila independentă: tipul de familie (divorțat/nedivorțat); Variabile dependente: Competență, Izolare, Atașament, Sănătate, Rol parental restrictiv, Depresie, Relația cu partenerul, Cunoaștere, Suport afectiv și managementul stresului, Disciplinare, Managementul timpului, Managementul crizelor; *Pentru ipoteza 3:* Variabila independentă: fiecare scală a testelor și chestionarelor psihologice aplicate pentru părinte, prezentate mai sus; Variabile dependente: fiecare scală a testelor și chestionarelor psihologice aplicate pentru copil, prezentate mai sus.

Instrumentele folosite în cadrul experimentului de constatare: Millon Pre-Adolescent Clinical Inventory – MPACI, Hierarchical Personality Inventory for Children – HiPIC, Chestionarul de evaluare a simptomelor copiilor - CSI – 4, Parental Stress Index - Fourth Edition - PSI-4, Chestionarul de investigare a competenței parentale – CCP.

Prelucrarea și interpretarea rezultatelor experimentale: În baza aplicării instrumentelor psihologice s-au obținut următoarele date:

Rezultatele pentru testul psihologic MPACI:

Scop: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copii.

Ipoteza de lucru: La copilul cu părinții divorțați vom identifica predispoziții la tulburări de personalitate și tulburări emoționale.

Analiza datelor a evidențiat diferențe statistic semnificative pentru copiii care traversează situația de divorț a părinților, rezultate explicate de experiențele prin care mediul înconjurător dat de cele mai multe ori de tensiuni și conflicte, pentru ei se prezintă adesea ca fiind nepăsător și ostil, ceea ce a condus la manifestări hiper sensibile, la o capacitate limitată de a experimenta plăcerea, la acțiuni ostile, agresive, resurse de coping limitate, vulnerabilitate la anxietate, depresie și tensiune emoțională.

Testul t pentru eșantioane independente a fost aplicat pentru a analiza diferențele existente la nivelul trăsăturilor de personalitate emergente manifestate de către copii, în funcție de tipul familiei de proveniență, respectiv, divorțate sau nedivorțate, așa cum se observă în tabelul de mai jos:

Tabelul 2.1. Diferențe între rezultatele preadolescentilor din GCN și GCD la testul MPACI

MPACI		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GCN	GCD			
	Încrezător	62,38	47,27	6,14	< .001	0,82
	Sociabil	55,40	46,18	4,13	< .001	0,55
	Conformist	45,39	67,30	-9,92	< .001	-1,32
	Supus	44,01	51,9	-3,52	< .001	-0,47
	Inhibat	35,17	54	-7,74	< .001	-1,03
	Insubordonat	24,19	50	-9,30	< .001	-1,24
	Instabil	27,02	52,96	-8,53	< .001	-1,14
	Anxietate/Frică	36,13	71,81	-22,20	< .001	-2,95
	Deficit atenție	32,87	44	-3,68	< .001	-0,49
	Tendințe obs-comp	31,76	45,1	-4,66	< .001	-0,62
	Probleme conduită	27,28	49,7	-9,13	< .001	-1,22
	Comport. disruptive	28,67	49,3	-8,03	< .001	-1,07
	Dispoziție depresivă	37,11	65,9	-14,25	< .001	-1,90
	Distorsionarea realității	10,65	50,2	-12,44	< .001	-1,66

Astfel că, rezultatele indică faptul că, în cazul copiilor care provin din familiile cu părinții divorțați au raportat scoruri mai mici față de cei proveniți din familiile nedivorțate, în ceea ce privește patternul de personalitate *Încrezător* ($t(226) = 6.14, p < .001, d = 0.82$) și *Sociabil* ($t(226) = 4.13, p < .001, d = 0.55$).

De asemenea, copiii care provin din familii cu părinții divorțați au raportat scoruri semnificativ mai mari comparativ cu cei din familiile nedivorțate, în ceea ce privește patternul de personalitate *Conformist* ($t(226) = -9.92, p < .001, d = -1.32$), *Supus* ($t(226) = -3.52, p < .001, d = -0.47$), *Inhibat* ($t(226) = -7.74, p < .001, d = -1.03$), *Insubordonat* ($t(226) = -9.30, p < .001, d = -1.24$), *Instabil* ($t(226) = -8.53, p < .001, d = -1.14$). În ceea ce privește simptomele emoționale, copiii care provin din familiile cu părinții divorțați au raportat scoruri semnificativ mai mari față de cei proveniți din familii nedivorțate la *Anxietate* ($t(226) = -22.20, p < .001, d = -2.95$), *Dispoziție depresivă* ($t(226) = -14.25, p < .001, d = -1.90$), *Probleme de conduită* ($t(226) = -9.13, p < .001, d = -1.22$), *Comportamente disruptive* ($t(226) = -8.03, p < .001, d = -1.07$), *Deficit de atenție* ($t(226) = -3.68, p < .001, d = -0.49$), *Tendințe obsesiv compulsive* ($t(226) = -4.66, p < .001, d = -0.62$) și *Distorsionarea realității* ($t(226) = -12.44, p < .001, d = -1.66$), conform tabelului 2.1. Concluzionăm că, la copilul cu părinții divorțați, am identificat predispoziții la tulburările de personalitate și tulburări emoționale, ipoteza statistică fiind confirmată.

Rezultatele pentru testul psihologic HiPIC:

Scop: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copii.

Ipoteză de lucru: La copilul cu părinții divorțați vom identifica predispoziții la tulburările de personalitate și tulburări emoționale.

Comparația realizată la nivelul trăsăturilor de personalitate pentru HiPIC, cu ajutorul testului t pentru eșantioane independente, a evidențiat faptul că: în cazul copiilor care provin din familiile cu părinții divorțați s-au înregistrat scoruri mai mici pe scalele *Stabilitate emoțională* ($t(226) = 8.29, p < .001, d = 1.10$), *Extraversie* ($t(226) = 5.06, p < .001, d = 0.67$), *Imaginație* ($t(226) = 5.01, p < .001, d = 0.67$), *Benevoленță* ($t(226) = 2.02, p = .045, d = 0.27$) și *Conștiinciozitate* ($t(226) = 3.77, p < .001, d = 0.50$), în

comparație cu copiii care provin din familiile nedivorțate, astfel cum se prezintă în tabelul de mai jos:

Tabelul 2.2. Diferențe între rezultatele preadolescenților din GCN și GCD la testul HiPIC

HiPIC		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GCN	GCD			
	Stabilit.emoțion	4,64	2,9	8,29	< .001	1,10
	Extraversie	5,13	4,09	5,06	< .001	0,67
	Imaginație	5,52	4,5	5,01	< .001	0,67
	Benevolență	5,02	4,52	2,02	0.045	0,27
	Conștiinciozitate	5	4,27	3,77	< .001	0,50

Prelucrarea statistică a datelor confirmă ipoteza statistică lansată prin evidențierea diferențelor statistic semnificative la scalele testului HiPIC.

Rezultatele pentru testul psihologic CSI4

Scop: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copii.

Ipoteză de lucru: La copilul cu părinții divorțați vom identifica predispoziții la tulburările de personalitate și tulburări emoționale.

Constatarea rezultatelor expuse în tabelul 2.3 ne arată mediile relevante pentru cercetarea de față ale emoționalității preadolescentului pentru testul CSI4:

Tabel 2.3. Diferențe între rezultatele preadolescenților din GCN și GCD la testul CSI4

CSI4		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GCN	GCD			
	Anxiet. generaliz	54,42	67,6	-11,10	< .001	-1,48
	Stres post traum.	52,16	60	-7,67	< .001	-1,02
	Tulb. distimică	51,89	69,4	-15,94	< .001	-2,12
	Anxiet. de separare	55,29	69	-12,59	< .001	-1,68

Se remarcă rezultatele diferențiate obținute pe scalele *Anxietate generalizată*, *Anxietate de separare*, *Tulburare distimică* și *Stres post-traumatic*, de către copiii proveniți din familiile cu părinții divorțați, rezultate care evidențiază îngrijorarea excesivă și incontrollabilă a copiilor, care determină o nevoie de încurajare și susținere permanentă din partea părinților. Îngrijorarea, de regulă, este legată la acești copii de posibilitatea producerii unor evenimente nefericite care îi va separa de părintele lor, stare care interferează cu existența cotidiană producând dificultăți de concentrare, simptome de reactivitate și arousal crescute, perturbarea somnului și agitație. Părinții raportează comportamente de "agățare" ale copiilor manifestate atunci când resimt sau anticipează o separare, raportând deseori faptul că, pe perioada nopții, copilul doarme cu părintele. În contextul testului CSI4 reținem, din prelucrarea statistică a datelor raportate, rezultatele cu relevanță pentru cercetarea de față, astfel: la următoarele scale observăm că preadolescenții care provin din familiile cu părinții divorțați au obținut scoruri semnificativ mai mari în comparație cu preadolescenții proveniți din familiile nedivorțate la nivelul *Anxietății generalizate* ($t(226) = -11.10, p < .001, d = -1.48$), *Stresului post-traumatic* ($t(226) = -7.67, p < .001, d = -1.02$), *Tulburării distimice* ($t(226) = -15.94, p < .001, d = -2.12$), *Anxietății de separare* ($t(226) = -12.59, p < .001, d = -1.68$). Concluzionăm faptul că, există diferențe statistic semnificative între copii în funcție de tipul familiei din care provin, la nivelul tulburărilor emoționale evaluate prin testul CSI4, astfel că, se confirmă ipoteza etapei de cercetare.

Rezultatele pentru testul psihologic PSI4 – Domeniul Copilului

Scop: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copii.

Ipoteză de lucru: La copilul cu părinții divorțați vom identifica predispoziții la tulburări de personalitate și tulburări emoționale.

Testul t pentru eșantioane independente a indicat faptul că, raportarea părinților în cazul copiilor ce provin din familiile divorțate au medii semnificativ mai mari în ceea ce privește nivelul *Adaptării* ($t(226) = -8.63, p < .001, d = -1.15$) și al *Stării afective* ($t(226) = -12.23, p < .001, d = -1.63$), astfel:

Tabelul 2.4. Diferențe între rezultatele preadolescenților din GCN și GCD la testul PSI4

PSI4		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GCN	GCD			
	Deficit atenție	53,99	49,56	3,19	0,002	0,42
	Adaptare	54,94	66,77	-8,63	< .001	-1,15
	Rec.părintelui	56,21	47,62	6,97	< .001	0,93
	Solicitări	50,36	43,07	7,05	< .001	0,94
	Stare afectivă	49,66	65,22	-12,23	< .001	-1,63
	Acceptare	45,83	37,50	10,86	< .001	1,44

Preadolescenții care traversează o situație de divorț a părinților înregistrează scoruri mai ridicate decât cei din familiile nedivorțate, prezentând o stare afectivă disfuncțională, stări de nefericire, deprimare, plânges și nu arată semne de stare de bine; scorurile evidențiate reprezintă o consecință a lipsei de atașament parental, absența și chiar indisponibilitatea părintelui.

În concluzie, comparația rezultatelor pentru tulburările emoționale și pentru predispozițiile tulburărilor de personalitate ale copiilor din cele două grupuri, pentru GCD și GCN, a evidențiat diferențe statistice semnificative, confirmând ipoteza statistică.

Pentru stabilirea nivelului *Competențelor parentale și a relației de coparentalitate* la părinții rezidenți și la cei proveniți din familiile nedivorțate, au fost realizate prelucrări ale datelor raportate de către aceștia, pentru scalele testelor CCP și PSI4 – Domeniul Părintelui, fiind prezentate în tabelul următor:

Tabel 2.5. Comparație pentru competențe parentale și coparentalitate, PSI4 și CCP, GPD/GPN

Independent Samples T-Test						
		Statistic	df	p		Effect Size
Competenta	Student's t	-4.80 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	-0.64
Izolare	Student's t	6.85 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	0.91
Atasament	Student's t	2.24 ^a	226.00	0.026	Cohen's d	0.30
Sanatate	Student's t	3.81 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	0.51
RoiParentalRestrictiv	Student's t	-3.63	226.00	<.001	Cohen's d	-0.48
Depresie	Student's t	-1.51 ^a	226.00	0.133	Cohen's d	-0.20
RelatiaCuPartenerul	Student's t	-21.62 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	-2.88
Cunoastere	Student's t	10.94	226.00	<.001	Cohen's d	1.46
SuportAfectivManagStresului	Student's t	14.90 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	1.98
Disciplinare	Student's t	10.72 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	1.43
ManagTimpului	Student's t	10.42 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	1.39
ManagCrizelor	Student's t	17.39 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	2.31

Rezultatele pentru testul psihologic PSI4 – Domeniul Părintelui

Scop: identificarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți.

Ipoteză de lucru: La părintele rezident al copilului vom identifica un nivel al competențelor parentale reduse și relație de coparentalitate conflictuală.

Din perspectiva părintelui, datele raportate pentru scalele testului PSI4 – Domeniul Părintelui, au înregistrat medii cu diferențe ușoare la majoritatea scalelor, cu excepția scalei Relația cu partenerul, la care se observă un decalaj major al rezultatelor părinților divorțați ($M=72,31$) față de cei nedivorțați ($M=45,4$), astfel cum sunt prezentate în tabelul următor:

Tabelul 2.6. Diferențe între rezultatele părinților din GPN și GPD la testul PSI4

PSI4		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GPN	GPD			
	Competență	50,11	54,66	-4,80	< .001	-0,64
	Izolare	50,45	42,14	6,85	< .001	0,91
	Atașament	51,33	49,02	2,24	0.026	0,30
	Sănătate	51,48	47,66	3,81	< .001	0,51
	Rol parental restrictiv	49,63	53,65	-3,63	< .001	-0,48
	Depresie	50,74	52,82	-1,51	0.133	-0,20
	Relația cu partenerul	45,40	72,31	-21,62	< .001	-2,88

Scorurile mai ridicate pe aceste scale indică părinții divorțați care experimentează un stres mai mare în comparație cu părinții nedivorțați cu privire la gestionarea comportamentului copilului și în genere, se simt copleșiți de sentimente din cauza criticismului și a tensiunilor din partea celuilalt părinte.

Testul t pentru eșantioane independente aplicat în analiza complexă a datelor descriptive a evidențiat rezultate statistice ce indică faptul că, GPD au raportat scoruri semnificativ mai mari în ceea ce privește *Competența* ($t(226) = -4.80, p < .001, d = -0.64$), *Rolul parental restrictiv* ($t(226) = -3.63, p < .001, d = -0.48$) și *Relația cu partenerul* ($t(226) = -21.62, p < .001, d = -2.88$), în comparație cu GPN.

Rezultatele statistice prezintă un nivel al competențelor parentale mai redus și o relație de coparentalitate tensionată între părinți, ceea ce confirmă ipoteza statistică.

Rezultatele pentru testul psihologic CCP

Scop: identificarea nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți.

Ipoteză de lucru: La părintele rezident al copilului vom identifica competențe parentale reduse. Părinții rezidenți au raportat scoruri mai mici față de părinții din familiile nedivorțate.

În tabelul 2.7 observăm diferențele mediilor raportate pe cele două grupuri de subiecți ai cercetării, respectiv GPD și GPN, în cazul competențelor parentale evaluate prin testul CCP.

Tabelul 2.7. Diferențe între rezultatele părinților din GPN și GPD la testul CCP

CCP		Medii		Testul t	p	Mărimea efectului
		GPN	GPD			
	Cunoaștere	60,09	50,10	10,94	< .001	1,46
	Suport afectiv/Manag stres	66,85	52,25	14,90	< .001	1,98
	Disciplinare	73,38	60,76	10,72	< .001	1,43
	Managementul timpului	60,56	49,66	10,42	< .001	1,39
	Managementul crizelor	61,62	46,79	17,39	< .001	2,31

Explicăm datele descriptive prin faptul că, percepția părinților asupra abilităților personale de a gestiona adecvat regimul de recompensă și pedeapsă, de a determina calitatea și cantitatea timpului petrecut

cu propriul copil, de a cunoaște și a-și explica reacțiile copilului, sunt mai reduse la grupul de părinți divorțați.

În contextul situației de separare, implicarea în divorț generează la nivelul părinților o restructurare și o readaptare la noua situație, ceea ce poate reduce capacitatea părinților de a fi disponibili pentru a înțelege nevoile copiilor și de a formula răspunsuri adecvate lor.

Astfel că, prin prelucrarea statistică cu ajutorul testului t pentru eșantioane independente, se evidențiază un nivel mai redus al competențelor parentale, cu accent pe: factorul *Suport afectiv/Managementul stresului* ($t(226) = 14.90, p < .001, d = 1.98$), factorul *Managementul crizelor* ($t(226) = 17.93, p < .001, d = 2.31$), *Cunoaștere* ($t(226) = 10.94, p < .001, d = 1.46$), *Disciplinare* ($t(226) = 10.72, p < .001, d = 1.43$) și *Managementului timpului* ($t(226) = 10.42, p < .001, d = 1.39$).

Concluzionăm că, în cazul caracteristicilor părintelui divorțat, identificăm diferențe statistice semnificative față de cele ale părintelui nedivorțat, cu privire la competențele parentale, confirmând ipoteza etapei de cercetare în cazul părinților.

Studiul de relație între variabilele cercetării.

Ipoteză de lucru: La copiii cu părinți care au competențe parentale reduse și relație de coparentalitate conflictuală vom identifica predispoziții la tulburările de personalitate și tulburări emoționale.

Pentru a analiza rolul de predictor al abilităților parentale asupra trăsăturilor emergente de personalitate ale copiilor, a fost utilizată analiza de regresie liniară.

Evidențiem în tabelul 2.8 predictorii parentali care influențează patternurile de personalitate ale copilului și formează următoarele corelații: între scalele Relația cu partenerul, Cunoaștere, Disciplinare și scalele Încrezător, Sociabil, Conformist, Inhibat, Insubordonat, Instabil, în cazul testului MPACI; între scalele Relația cu partenerul, Competență, Sănătate și scala Stabilitatea emoțională, pentru testul HiPIC.

Tabelul 2.8. Rezultatele predicției pentru patternurile de personalitate

Abilități parentale		Încrezător ($R^2 = .21$ $p < .001$)	Sociabil ($R^2 = .09$ $p = .028$)	Conformist ($R^2 = .10$ $p = .024$)	Inhibat ($R^2 = .28$ $p < .001$)	Insubordon ($R^2 = .34$ $p < .001$)	Instabil ($R^2 = .28$ $p < .001$)	Stab emoțională ($R^2 = .30$ $p < .001$)
Relația cu partenerul	β	-0.40	-0.25	0.47	0.42	0.48	0.57	-0.04
	p	.002	.040	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001
Cunoaștere	β				-0.46			
	p				.028			
Disciplinare	β					-0.34		
	p					.034		
Competență	β							0.04
	p							.010
Sănătate	β							0.05
	p							.004

De asemenea, în cazul simptomelor emoționale ale copilului s-au identificat prin analiza de regresie liniară predictorii parentali care formează următoarele corelații: între scalele Relația cu partenerul, Managementul timpului, Cunoaștere, Suport afectiv, Managementul crizelor, Sănătate, Disciplinare și scalele Anxietate, Dispoziție depresivă, Probleme de conduită, Comportamente disruptive, Distorsionarea

realității *pentru testul MPACI*; între scalele Relația cu partenerul, Disciplinare, Managementul crizelor, Depresie, Cunoaștere și scalele Anxietate generalizată, Anxietate de separare, Tulburare distimică, Stresul post-traumatic *pentru testul CSI4*; între scalele Relația cu partenerul, Depresie, Managementul crizelor și scalele Stare afectivă, Adaptare, Acceptare *pentru PSI4*. Expunem detaliile statistice în tabelul 2.9:

Tabelul 2.9. Rezultatele predicției pentru tulburările emoționale

Ab. pa- rent		Anx	D. depr	Probl.c	Comp. dis.	Dist. Real.	T.o-c	Anx G	Anx S	T Dist	SPT	St Af	Adap	Acce
		$R^2=.66$ $p<.001$	$R^2=.50$ $p<.001$	$R^2=.17$ $p<.001$	$R^2=.29$ $p<.001$	$R^2=.50$ $p<.001$	$R^2=.17$ $p<.001$	$R^2=.33$ $p<.001$	$R^2=.38$ $p<.001$	$R^2=.51$ $p<.001$	$R^2=.21$ $p<.001$	$R^2=.60$ $p<.001$	$R^2=.39$ $p<.001$	$R^2=.39$ $p<.001$
Rel. part	β	0.67	0.60	0.60	0.39	1.08	0.30	0.67	0.27	0.32	0.18	0.55	0.32	
	p	<.001	<.001	<.001	.003	<.001	.046	<.001	<.001	<.001	.002	<.001	<.001	
Cun	β	0.33				-0.57				0.23	0.19			
	p	.027				.029				.022	.042			
Dis.	β				-0.39			-0.15		-0.17				
	p				.009			.041		.014				
Sup. Af.	β	-0.26	-0.29											
	p	.036	.042											
M.ti mp.	β	0.29			0.37									
	p	.022			.047									
M. criz	β	-0.80						-0.37		-0.29				0.21
	p	<.001						<.001		.005				.028
Săn	β				-0.47									
	p				.014									
Dep	β									-0.26			0.19	0.23
	p									<.001			.026	<.001

Se observă din datele prezentate că, analiza de regresie a stabilit: Rolul de predictor al abilităților parentale asupra predispozițiilor tulburărilor de personalitate la preadolescenții cu părinții divorțați; Rolul de predictor al abilităților parentale asupra tulburărilor emoționale la preadolescenții cu părinții divorțați; Corelații semnificative statistic între variabilele predictor (abilitățile parentale) și variabilele criteriu (predispoziții la tulburările de personalitate și emoționale ale preadolescenților) de intensitate: *slabă spre medie* ($R^2=0-10$) pentru Sociabil, Supus (MPACI), Benevolență (HiPIC); *medie* ($R^2=10-25$) pentru Încrăzător (MPACI), Extraversie, Imaginație, Conștiinciozitate (HiPIC), Stres post-traumatic (CSI4); *mare* ($R^2\geq 25$) pentru Conformist, Inhibat, Insubordonat, Instabil, Anxietate, Dispoziție depresivă, Probleme de conduită, Comportamente disruptive, Distorsionarea realității (MPACI), Stabilitate emoțională (HiPIC), Anxietate generalizată și de separare, Tulburare distimică, astfel cum sunt prezentate în tabele.

Concluzionăm că, la copiii cu părinții divorțați care au un nivel al competențelor parentale reduse și relație de coparentalitate conflictuală, identificăm predispoziții la tulburări de personalitate și tulburări emoționale, confirmând ipoteza etapei de cercetare.

Concluzii la Capitolul 2

1. Există diferențe statistic semnificative între rezultatele preadolescenților din GD și din GN la ariile investigate: patternurile de personalitate (Încrăzător, Sociabil, Conformist, Supus, Inhibat, Instabil, Stabilitate emoțională, Extraversie, Conștiinciozitate, Imaginație), tulburările emoționale (anxietate, depresie, stare afectivă, stres, probleme de conduită); indicele mărimii efectului confirmă magnitudinea relației.

2. Există diferențe statistic semnificative între rezultatele părinților din GD și din GN la ariile investigate: competențele parentale (Suport afectiv/Managementul stresului, Managementul crizelor, Cunoaștere, Managementul timpului, Competență, Rol parental restrictiv) și relația de coparentalitate (Relația cu partenerul).

3. Simptomele emoționale ale preadolescenților la Anxietate, Dispoziție depresivă, surprinse prin testul MPACI, asociate cu Problemele de conduită și Comportamentele disruptive, sunt crescute la cei din GD față de cei GN, înregistrând diferențe statistic semnificative.

4. Tulburările emoționale la GD în cazul testului CSI4, obținute la nivelul scalelor Anxietate generalizată, Stres post-traumatic, Tulburare distimică, Anxietate de separare și la Stare afectivă și Adaptare ale testului PSI4, au înregistrat diferențe statistic semnificative mai mari față de GN, ceea ce confirmă ipoteza statistică, mărimea efectului fiind puternică.

5. Rezultatele părinților din GD înregistrează diferențe statistic semnificative cu valori mai mari pentru Competență, Rol parental restrictiv și Relația cu partenerul la testul PSI4 și mai mici pentru Suport afectiv/Managementul stresului, Managementul crizelor, Cunoaștere, Disciplinare și Managementul timpului, la testul CCP.

6. Între variabilele cercetate, au fost stabilite corelații semnificative statistic între variabilele predictor (abilitățile parentale) și variabilele criteriu (predispozițiile la tulburările de personalitate și emoționale ale preadolescenților), ceea ce ne permite să concluzionăm următoarele: abilitățile parentale influențează direct patternurile de personalitate și starea emoțională ale preadolescenților, favorizând apariția predispozițiilor către tulburările de dezvoltare psiho-emoțională a acestora.

Analiza rezultatelor experimentului de constatare *ne-a orientat spre elaborarea și implementarea unui program psihologic* destinat ameliorării predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale la copiii cu părinții care au divorțat, dar și de îmbunătățire a competențelor parentale și relației de coparentalitate din perspectiva părintelui rezident.

În *Capitolul 3*, intitulat „Ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale ale copiilor cu părinții divorțați” este evidențiată caracteristica generală a experimentului formativ fiind prezentate scopul, obiectivele și principiile elaborării programului de intervenție psihologică, tehnicile, procedurile și metodele psihoterapeutice folosite.

Ipoteza lansată la etapa dată: dacă elaborăm și implementăm un program de intervenție psihologică, structurat pe strategii de ameliorare a tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale ale copiilor cu părinții divorțați și de îmbunătățire/educare a nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților rezidenți, vom obține un impact profund și complex prin remediarea tulburărilor copiilor, a competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților.

Logistica elaborării și realizării programului de intervenție psihologică pentru copii și părinți a avut la bază numeroase principii. Elaborarea programului psihologic s-a fundamentat pe studiul literaturii de

specialitate a autorilor români și străni: I. Mitrofan [17], V. Olărescu [18, 19], V. Olărescu & A. Veleanovici [21], G. Cucu – Ciuhan [29], M. Vîrlan [25], V. Gonța [11], L. Mîță [40], G. Marc [15], K. Treisman [24], R. Friedberg & J. McClure [10], G. Landreth [14], M Brianda & I. Roskam & M. Mikolajczak [28].

Programul de intervenție psihologică include ședințe individuale, de grup și în diadă pentru copii și părinți. *Scopul experimentului formativ* îl constituie elaborarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihologic orientat spre ameliorarea prsdispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ale preadolescenților și îmbunătățirea/educarea competențelor parentale și a coparentalității părinților. Intervenția centrată pe copil are în vedere, în primul rând, controlul comportamentelor de risc ale copilului, reducerea distresului, controlul emoțional, creșterea stimei de sine, prelucrarea emoțiilor și cognițiilor asociate evenimentului separării parentale, îmbunătățirea abilităților de relaționare și a atașamentului, Intervenția psihologică asupra părintelui se centrează pe dezvoltarea abilităților parentale în relație cu copilul și pe îmbunătățirea coparentalității în abordarea relațională a părintelui rezident cu celălalt părinte.

Au fost constituite câte două grupuri de preadolescenți și de părinți, din categoria copiilor cu tulburări – grupul experimental (GE) și grupul de control (GC), fiecare a câte 30 de copii și 30 de părinți, cu care s-au desfășurat ședințe individuale, de grup și de familie. Omogenitatea grupurilor s-a confirmat prin testul statistic Levene și raportul Hartley Fmax. Programul psihologic s-a desfășurat săptămânal astfel: copiii: 12 ședințe individuale de 40/45 min; 6 ședințe de grup de 80/90 min. Activitatea de grup s-a desfășurat în subgrupe, a câte 10 copii; părinții: 8 ședințe individuale de 45/50 min; părinte – copil: 8 ședințe de 50/60 min. *Experimentul formativ, aplicarea programului psihologic, s-a realizat în perioada ianuarie - iunie 2022.*

După finalizarea intervenției psihologice, în experimentul de control s-a urmărit *Scopul*: Verificarea și stabilirea impactului programului de intervenție psihologică asupra copiilor cu predispoziții la tulburări de personalitate și cu tulburări emoționale și asupra părinților rezidenți ai acestora din perspectiva competențelor parentale și a relației de coparentalitate, prin reaplicarea instrumentelor psihologice folosite anterior: Millon Pre-Adolescent Clinical Inventory – MPACI, Hierarchical Personality Inventory for Children – HiPIC, Chestionarul de evaluare a simptomelor copiilor - CSI – 4, Parental Stress Index - Fourth Edition - PSI-4, Chestionarul de investigare a competenței parentale – CCP.

Pentru prelucrarea statistică a datelor s-au utilizat metode statistice parametrice, în vederea comparării grupurilor, astfel: testul ANOVA pentru măsurători repetate cu design mixt a fost utilizat pentru a analiza rolul intervenției terapeutice asupra dezvoltării emoționale și de personalitate a copiilor; analiza condiției de normalitate a fost testată prin intermediul indicatorilor formei distribuției skewness și kurtosis; omogenitatea grupurilor a fost confirmată prin testul statistic Levene și raportul Hartley Fmax.

Variabilele experimentale: variabila independentă: programul de intervenție psihologică (intervenție); variabilele dependente: pentru testul MPACI: patternurile de personalitate: Încrezător, Sociabil, Conformist, Supus, Inhibat, Insubordonat, Instabil; semne clinice curente: Anxietate/Frică, Deficit de atenție, Tendințe obsesiv-compulsive, Probleme de conduită, Comportamente disruptive, Dispoziție depresivă, Distorsionarea realității; pentru testul HiPIC: Stabilitate emoțională, Extraversie, Imaginație, Benevolență, Conștiinciozitate; pentru testul CSI4: ADHD tipul neatent, ADHD tipul hiperactiv-impulsiv, ADHD tipul combinat, Tulburarea opoziționismului provocator, Tulburarea de conduită, Anxietate generalizată, Fobia specifică, Tulburarea obsesiv – compulsivă, Stres posttraumatic, Ticurile, Schizofrenia, Tulburările depresive, Tulburarea Asperger, Tulburarea autistă, Fobia Socială, Anxietatea de separare, Enurezis, Encoprezis; pentru testul PSI4: domeniul copilului: Ușurința de a fi distras/Hiperactivitate, Adaptare, Recompensa părintelui, Solicitări, Stare afectivă, Acceptare; domeniul părintelui: Competență, Izolare, Atașament, Sănătate, Rol parental restrictiv, Depresie, Relația cu partenerul/a de viață; pentru chestionarul CCP: Cunoaștere, Suport afectiv și managementul stresului, Disciplinare, Managementul timpului, Managementul crizelor.

Rezultate pentru testul MPACI

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de preadolescenții GCE și GCC la predispozițiile tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale, ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

Vizualizăm în tabelul 3.1. diferențele statistic semnificative între GCE și GCC, test/retest la toate scalele MPACI, ceea ce reflectă impactul pozitiv al ședințelor psihologice desfășurate.

Tabel 3.1. MPACI patternurile de personalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

MPACI	Scale	GCE				GCC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Încrezător	42,74	53.74	-6	< .001	62.37	58.48	1.89	0,243	29.23	< .001
	Sociabil	39,35	52.94	-5.72	< .001	56.56	54.44	0.79	0,858	19.32	< .001
	Conformist	64,71	53.82	5.89	< .001	63.33	63.70	-0.19	0,998	16.43	< .001
	Supus	57,44	50.62	3.41	0.006	52.56	55.30	-1.22	0,615	10.14	< .001
	Inhibat	66,74	48,59	7.85	< .001	46,26	56,85	-4,08	< .001	68,36	< .001
	Insubordonat	58,94	53.21	2.74	0.040	48,37	52.22	-1.64	0,365	9.27	0,003
	Instabil	76,50	45,47	13,33	< .001	47.11	55,44	-3,19	0,012	126,48	< .001

Aceste date conduc la concluzia că, intervenția psihologică a reușit să îmbunătățească nivelul de energie al copiilor, să asigure o imagine de sine superioară, să se simtă mai în siguranță, mai mulțumiți de sine și mai independenți. Încrederea pe care o resimt îi ajută să aibă relații sociale pozitive și speranța că lucrurile vor ieși bine pe viitor; să dezvolte deprinderi puternice de relaționare cu ceilalți, să folosească aceste deprinderi ca mecanism de coping în gestionarea situațiilor dificile din familie și din exteriorul ei. Copiii au reușit, să-și diminueze frica de a nu fi răniți sau că acțiunile lor vor fi dezaprobatate și respinse de către un adult important din viața lor; au devenit mai eficienți în coping și mai puțin vulnerabili la decompensare dacă se confruntă cu tensiuni ale mediului.

Prelucrarea statistică a rezultatelor GCE și GCC la faza de *retest* raportate de către preadolescenți, ne relevă îmbunătățiri la unele scale ale testului, așa cum sunt prezentate în tabelul 3.2. Aplicarea testului ANOVA la etapa de retest a evidențiat diferențe statistic semnificative între GCE (M=53.82) și GCC (M=63.70) la scala *Conformist* ($t(59) = 3.22, p = .011$), aceasta fiind scala raportată cu o frecvență mai mare ca pattern emergent principal de personalitate.

Tabel 3.2. MPACI patternurile de personalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GCE	GCC		
MPACI	Încrezător	53,74	58,48	1.40	0.505
	Sociabil	52,94	54,44	0.53	0.952
	Conformist	53,82	63,70	3.22	0.011
	Supus	50,62	55,30	1.36	0.529
	Inhibat	48,59	56,85	3,43	0,006
	Insubordonat	53,21	52,22	-0.22	0.996
	Instabil	45,47	55,44	3.10	0,015

De asemenea, diferențe statistice semnificative au fost raportate și la scalele: *Inhibat* GCE (M=48.59) și GCC (M=56.85) cu ($t(59) = 3.43, p = .006$), și *Instabil* GCE (M=45.47) și GCC (M=55.44) cu ($t(59) = 3.10, p = .015$), pentru celelalte scale au fost raportate diferențe statistice neesențiale.

Astfel că, se confirmă necesitatea includerii preadolescenților în programul psihologic dar, având în vedere semnificația statistică a rezultatelor, susținem faptul că este nevoie de o intervenție psihologică de o durată mai lungă asupra preadolescenților, ipoteza etapei de cercetare fiind confirmată parțial.

Cu privire la tulburările emoționale evaluate prin testul MPACI, în contextul *test/retest*, pentru preadolescenții din GCE și GCC, prezentăm rezultatele raportate:

Tabel 3.3. MPACI semnele clinice, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

	GCE				GCC				F	p	
	M1	M2	t	p	M1	M2	t	p			
MPACI	Anxietate/Frică	76,03	57,47	10,22	< .001	70,04	70,22	-0,09	1,000	47.18	< .001
	Deficit atenție	51,74	43,94	4,95	< .001	45,19	46,11	-0,52	0,953	13.60	< .001
	Tend.obs-comp	60,29	48,12	7,30	< .001	45,93	47,70	-0,95	0,778	30.96	< .001
	Probl. conduită	58,38	49,03	4,61	< .001	43,56	48,78	-2,29	0,111	22.81	< .001
	Comp. disruptiv	62,06	48,29	6,26	< .001	41,52	48,85	-2,97	0,022	40,77	< .001
	Disp. depresivă	76,79	52,91	11,81	< .001	59,33	62,37	-1,34	0,543	78.42	< .001
	Distor. realității	70,97	36,56	10,75	< .001	45,48	51,30	-1,62	0,376	69,87	< .001

Prin urmare, rezultatele *test/retest* au raportat scoruri statistic semnificative pentru GCE, ceea ce valorizează intervenția, necesitatea și ponderea intervenției specializate. Preadolescenții au învățat să se comporte adecvat, să controleze emoțiile, si-au diminuat tendințele obsesiv compulsive și distorsionarea realității percepute.

În ceea ce privește analiza datelor statistice la etapa *retest* dintre GCE și GCC observăm în tabelul 3.4, diferențe statistic semnificative puternice ($p < .001$), la scala *Anxietate/Frică* ($t(59) = 4.72, p < .001$).

Pentru scalele *Dispoziție depresivă* ($t(59) = 3,30, p = 0,009$) și *Distorsionarea realității* ($t(59) = 2,94, p = 0,024$) s-au raportat diferențe statistic semnificative, fără a fi puternice.

Celelalte scale supuse evaluării reprezentate de *Deficit de atenție*, *Tendințe obsesiv-compulsive*, *Probleme de conduită*, *Comportamente disruptive* au înregistrat diferențe neesențiale.

Tabel 3.4. MPACI semnele clinice, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

MPACI	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GCE	GCC		
	Anxietate	57,47	70,22	4.72	< .001
	Deficit atenție	43,94	46,11	0.42	0.975
	Tend. obs-comp	48,12	47,70	-0.08	1.00
	Probl. conduită	49,03	48,78	-0.06	1.00
	Comp. disruptive	48,29	48,85	0.16	0.999
	Disp. depresivă	52,91	62,37	3,30	0,009
	Distor. realității	36,56	51,30	2,94	0,024

Astfel că, deși prin parcurgerea programului de intervenție la GCE au fost înregistrate valori diminuate consistent la tulburările emoționale ale copiilor, iar la GCC s-a observat chiar o creștere a datelor raportate, se concluzionează necesitatea intervenției psihologice de lungă durată asupra problematicilor preadolescenților, afectarea fiind consistentă.

Rezultatele arată că nevoia de a găsi modalități care să le permită copiilor să depășească situațiile adverse și de a exista într-un mediu securizant și eficient dezvoltării de sine a fost conștientizată și gestionată în intervenția psihologică care a avut în vedere totodată și diminuarea impactului tensiunilor în cazul familiilor cu înalt grad de conflict manifestat pe o perioadă îndelungată, care pe un fond de vulnerabilitate al copilului, a determinat apariția tulburărilor la preadolescenți.

Acest lucru ne conduce să concluzionăm că, îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate pe care le expunem în teză, au contribuit la ameliorarea tulburărilor emoționale ale copilului și la dezvoltarea lui psihică mai echilibrată.

Rezultate pentru testul HiPIC

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de preadolescenții GCE și GCC la predispozițiile tulburărilor de personalitate și la tulburările emoționale ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

Rezultatele test/retest pentru GCE au arătat scoruri mai mari la nivelul *Stabilității emoționale* ($t(59) = -9.68, p < .001$), *Extraversiei* ($t(59) = -8.75, p < .001$), *Conștiințiozității* ($t(59) = -8.68, p < .001$) și *Benevolenței* ($t(59) = -4.03, p < .001$), în timp ce, în cazul participanților GCC nu s-a înregistrat o diferență semnificativă, conform detaliilor prezentate în tabelul 3.5:

Valorile sunt explicate prin faptul că abilitățile copiilor ai căror părinți traversează o situație de divorț, de a face față unor situații anxioase și stresante, după parcurgerea programului de intervenție, au fost

îmbunătățite. Această constatare se interpretează ca progres și ameliorare în planul tulburărilor de personalitate, sub influența ședințelor psihologice realizate la copiii din grupul experimental.

Tabel 3.5. HiPIC patternurile de personalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

HiPIC	Scale	GCE				GCC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Stabilit.emoțion	2,35	4,44	-9,68	< .001	3,41	3,33	0,46	0,968	45,98	< .001
	Extraversie	3,56	5,53	-8,75	< .001	4,56	4,44	0,44	0,106	37,86	< .001
	Conștiincioz	3,91	5,35	-8,68	< .001	4,22	4,26	-0,20	0,997	31,63	< .001
	Imaginație	3,79	4,24	-2,81	0,033	5,07	5,04	0,21	0,997	3,14	.892
	Benevolentă	4,15	4,88	-4,03	< .001	4,70	4,37	1,63	0,370	15,22	< .001

În cadrul etapei de *retestare* s-au evidențiat diferențe statistic semnificative între GCE și GCC pentru scalele: *Stabilitate emoțională* $t(59) = -3,38$, $p = 0,007$, *Extraversie* $t(59) = -2,99$, $p = 0,021$ și *Conștiinciozitate* $t(59) = -3,18$, $p = 0,012$, celelalte scale înregistrând diferențe esențiale, astfel cum se observă în tabel:

Tabel 3.6. HiPIC patternurile de personalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

HiPIC	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GCE	GCC		
	Stabilit.emoțională	4,44	3,33	-3,38	0,007
	Extraversie	5,53	4,44	-2,99	0,021
	Conștiinciozitate	5,35	4,26	-3,18	0,012
	Imaginație	4,24	5,04	2,27	0,118
	Benevolentă	4,88	4,37	-1,23	0,610

Rezultatele confirmă parțial ipoteza de lucru cu privire la problematica personalității preadolescenților și la necesitatea parcurgerii unui program adaptat de intervenție psihologică.

Rezultate pentru testul CSI4

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de preadolescenții GCE și GCC la tulburările emoționale, ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

La etapa *test/retest*, scorurile au fost mai mici la GCE la nivelul scalelor: *Anxietate generalizată* ($t(59) = 11,11$, $p < .001$), *Anxietate de separare* ($t(59) = 12,05$, $p < .001$), *Stres post-traumatic* ($t(59) = 9,31$, $p < .001$), *Tulburare distimică* ($t(59) = 10,01$, $p < .001$), în comparație cu datele raportate la GCC care nu înregistrează diferențe semnificative între test și retest (conform tabel 3.7).

Tabel 3.7. CSI4 simptomele emoționale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

CSI4	Scale	GCE				GCC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Anx. generaliz	67,94	50,35	11,11	< .001	66,26	69,48	-1,81	0,277	76,46	< .001
	Stres post traum	60,44	47,06	9,31	< .001	59,04	63,30	-2,64	0,050	66,63	< .001
	Tulb. distimică	66,65	50,00	10,01	< .001	70,96	72,30	-0,71	0,891	51,78	< .001
	Anxiet. separare	68,06	49,59	12,05	< .001	68,78	70,81	-1,18	0,639	79,19	< .001

Astfel că, sub influența programului psihologic, subiecții din grupul experimental au înregistrat o mai bună capacitate de procesare a evenimentelor cu potențial traumatic pe care le-au traversat, de înțelegere și prelucrare a emoțiilor care le produc o detresă semnificativă, simptomele de reactivitate și arousal fiind reduse prin parcurgerea ședințelor psihologice centrate pe prelucrarea separării parentale. Copiii au

manifestat un nivel mai redus de distress cronic, care a avut un impact diminuat asupra instabilității și labilității lor emoționale. În confruntarea cu conflictele familiale copilul a adoptat mecanisme de apărare și a gestionat mai adecvat situațiile dureroase pe care le traversează.

În ceea ce privește analiza datelor statistice la etapa *retest*, observăm în tabelul 3.8, diferențe statistice semnificative ($p < .001$) la toate cele patru scale relevante pentru evaluare:

Tabel 3.8. CSI4 simptomele emoționale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

CSI4	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GCE	GCC		
	Anxiet. generaliz	50,35	69,48	8.58	< .001
	Stres post traum.	47,06	63,30	7.08	< .001
	Tulb. distimică	50,00	72,30	9.05	< .001
	Anxiet. separare	49,59	70,81	8.93	< .001

Putem spune că există ameliorare semnificativă pentru preadolescenții în funcție de participarea la programul de intervenție psihologică, la nivelul tulburărilor emoționale evaluate prin testul CSI4, astfel că, se confirmă ipoteza etapei de cercetare.

Rezultate la testul PSI4 - Domeniul copilului

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistice semnificative între rezultatele obținute de preadolescenții GCE și GCC la tulburările emoționale, ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

Rezultatele statistice raportate de către părinte cu privire la caracteristicile copilului, la etapa *test/retest*, tabelul 3.9, indică scoruri statistice semnificative care evidențiază o scădere la nivelul *Adaptării* ($t(59) = 10.04$, $p < .001$), *Sării afective* ($t(59) = 9.55$, $p < .001$), *Recompensei părintelui* ($t(59) = 4.51$, $p < .001$) și *Acceptare* ($t(59) = 3.04$, $p = 0.018$), pentru GCE în timp ce, în cazul participanților din GCC nu s-a observat îmbunătățire.

Tabel 3.9. PSI4 simptomele emoționale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

PSI4		GCE				GCC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Adaptare	69,06	54,56	10,04	< .001	64,15	69,44	-3,27	0.10	83.20	< .001
	Rec.părinte	47,97	42,59	4,51	< .001	46,70	51,85	-3,85	0.002	34.51	< .001
	Stare afec	70,68	56,06	9,55	< .001	63,48	68,15	-2,72	0.042	70.22	< .001
	Acceptare	38,18	34,91	3,04	0,018	36,93	44,78	-6,51	< .001	47,72	< .001

Comparația la nivelul simptomelor copilului din testul PSI4, la *retest*, pentru GCE și GCC, a evidențiat date statistice semnificative puternice ($p < .001$) cu privire la ameliorarea caracteristicilor copilului și a stresului înregistrat pentru scalele *Adaptare* ($t(59) = 6.60$, $p < .001$), *Recompensa părintelui* ($t(59) = 4.32$, $p < .001$), *Stare afectivă* ($t(59) = 5.37$, $p < .001$) și *Acceptare* ($t(59) = 5.74$, $p < .001$). Prin intervenția psihologică s-a obținut o creștere a abilității copilului de a face trecerea de la un task la altul fără distress emoțional, de a manifesta comportamente flexibile și acceptabile, evidențind o îmbunătățire considerabilă a funcționării afective a preadolescentului, manifestările sale emoționale care se referă la stările de nefericire sau de deprimare au fost raportate de către părinte ca fiind ameliorate substanțial. Prezentăm datele în tabelul următor:

Tabel 3.10. PSI4 simptomele emoționale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

PSI4	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GCE	GCC		
	Adaptare	54,56	69,44	6.60	< .001
	Recomp.părintelui	42,59	51,85	4.32	< .001
	Stare afectivă	56,06	68,15	5.37	< .001
	Acceptare	34,91	44,78	5,74	< .001

Astfel putem concluziona faptul că, analiza la nivelul simptomelor copilului din testul PSI4, pentru GCE și GCC, a evidențiat diferențe statistic semnificative, confirmând ipoteza.

Rezultate la testul PSI4 - Domeniul părintelui

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de părinții rezidenți ai copiilor GPE și părinții din GPC în ceea ce privește competențele parentale și relația de coparentalitate, ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

Analiza statistică *test/retest* a înregistrat scoruri statistic semnificative raportate de către părinții rezidenți GPE, la nivelul scalelor: *Competență* ($t(59) = 6.33, p < .001$), *Izolare* ($t(59) = 3.57, p=0.004$), *Depresie* ($t(59) = 6.74, p < .001$) și *Relația cu partenerul* ($t(59) = 11.69, p < .001$). Pentru părinții din GPC au fost evidențiate accentuări ale stresului resimțit, valorile înregistrând creșteri semnificative, astfel cum se observă în tabelul următor:

Tabel 3.11. PSI4 Competențe și Relația de coparentalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

PSI4	Scale	GPE				GPC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Competență	53,88	46,38	6,33	< .001	58,33	62,89	-3,43	0,006	45,84	< .001
	Izolare	43,59	38,82	3,57	0,004	41,33	47,63	-4,20	< .001	30,36	< .001
	Depresie	55,24	48,74	6,74	< .001	53,15	57,84	-3,59	0,004	51,38	< .001
	Relația partenerul	77,15	60,85	11,69	< .001	70,93	72,11	-0,76	0,873	69,57	< .001

În privința analizei datelor la *retest* între GPE și GPC, au fost relevate diferențe statistic semnificative puternice pentru scalele *Competență* ($t(59) = 9.51, p < .001$) și *Relația cu partenerul* ($t(59) = 4.92, p < .001$), în timp ce scalele *Izolare* ($t(59) = 3.81, p=0.002$) și *Depresie* ($t(59) = 3.25, p=0.010$) au înregistrat îmbunătățiri, dar fără o semnificație puternică, conform tabelului:

Tabel 3.12. PSI4 Competențe și Relația de coparentalitate, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

PSI4	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GPE	GPC		
	Competență	46,38	62,89	9,51	< .001
	Izolare	38,82	47,63	3,81	0,002
	Depresie	48,74	57,84	3,25	0,010
	Relația partenerul	60,85	72,11	4,92	< .001

Având în vedere faptul că obiectivul de bază al intervenției s-a centrat pe îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate, relație care a determinat, ca predictor, apariția a numeroase tulburări ale copilului, rezultatele obținute prin scăderea semnificativă a scorurilor raportate de către părintele rezident, concluzionează efectul consistent al ședințelor psihologice asupra ameliorării

problematicilor de personalitate și a celor emoționale ale preadolescentului care traversează o situație de divorț a părinților săi.

Focusarea pe o gamă largă de arii privind îmbunătățirea comunicării și a asertivității, informarea și responsabilizarea părintelui în privința relației de coparentalitate, identificarea rolurilor și limitelor parentale și conștientizarea consecințelor pe termen scurt și pe termen lung ale coparentalității conflictuale, au condus la diminuarea stresului resimțit de către părintele rezident și la evitarea reactivității în relație cu părintele nerezident, confirmând ipoteza statistică lansată.

Rezultate pentru CCP

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de părinții rezidenți ai copiilor GPE și părinții din GPC în ceea ce privește competențele parentale ca urmare a aplicării programului de intervenție psihologică.

Prin testul CCP, la scalele competențelor parentale, s-au obținut scoruri mari în GPE, la etapa *test/retest*, la nivelul scalelor: *Cunoaștere* ($t(59) = -8.15, p < .001$), *Suport afectiv și managementul stresului* ($t(59) = -6.49, p < .001$), *Managementul crizelor* ($t(59) = -8.82, p < .001$) și *Managementul timpului* ($t(59) = -5.04, p < .001$); pentru participanții din GPC nu s-au înregistrat diferențe semnificative. Prezentăm detaliile prelucrării statistice pentru caracteristicile părinților obținute în raportarea testului CCP în tabelul 3.13 pentru a oferi o susținere acurată a afirmațiilor.

Tabel 3.13. CCP Competențe parentale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, test/retest

CCP	Scale	GPE				GPC				F	p
		M1	M2	t	p	M1	M2	t	p		
	Cunoaștere	48,88	56,76	-8,15	< .001	51,93	53,15	-1,13	0,675	20.97	< .001
	Sup.af/Manag st	50,88	58,68	-6,49	< .001	54,96	53,22	1,29	0,572	27.89	< .001
	Manag crizelor	46,94	54,94	-8,82	< .001	47,15	48,59	-1.42	.492	23.14	< .001
	Manag timpului	50,38	56,32	-5.04	< .001	48,00	50,30	- 1.74	.315	4.23	< .001

Pentru analiza datelor la *retest* între GPE și GPC, au fost relevate diferențe statistic semnificative puternice pentru scalele *Managementul crizelor* ($t(59) = -4.89, p < .001$) și *Managementul timpului* ($t(59) = -5.08, p < .001$), în timp ce la scalele *Suport afectiv/managementul stresului* ($t(59) = -3.28, p=0.009$) și *Cunoaștere* ($t(59) = -2.67, p=0.047$), s-au înregistrat îmbunătățiri cu semnificație mai slabă, astfel:

Tabel 3.14. CCP Competențe parentale, Media și testul ANOVA, GCE/GCC, retest

CCP	Scale	Medii		t ANOVA	p
		GPE	GPC		
	Cunoaștere	56,76	53,15	-2.67	0.047
	Sup.afec/Man stresului	58,68	53,22	-3.28	0.009
	Manag crizelor	54,94	48,59	-4.89	< .001
	Manag timpului	56,32	50,30	-5.08	< .001

În contextul programului terapeutic, părinții au conștientizat crearea unor contexte de relaționare care să contribuie la ventilarea emoțională a copilului, la implicarea în activități care să susțină inserția socială a copilului, care conduc la stimularea gândirii critice și creatoare a acestuia și la dezvoltarea armonioasă din punct de vedere fizic și psihologic. Această constatare ne determină să apreciem implicarea consistentă

a părinților în intervenția terapeutică cu privire la susținerea emoțională a copiilor, la conștientizarea și disponibilitatea pe care părintele rezident, ca persoană semnificativă a copilului, o manifestă în situațiile dificile pe care preadolescentul le traversează. Validarea și însușirea unor deprinderi în cadrul intervenției, au determinat părintele să dobândească perseverența în rezolvarea de probleme personale și familiale. Concluzionăm că, programul de intervenție psihologică a avut impact pozitiv asupra competențelor parentale și relația de coparentalitate, înregistrându-se rezultate statistice semnificative, iar după parcurgerea cu privire la, confirmând ipoteza fiind confirmată.

Concluzii la Capitolul 3

1. În cadrul etapei formative a fost realizată intervenția după un program structurat și complex care a conținut sesiuni de: intervenție psihologică individuală atât a copilului cât și a părintelui; intervenție psihologică de grup a copiilor; intervenție de familie, implicând copilul și părintele rezident.

2. Datele au indicat o îmbunătățire importantă în ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate, în sensul în care, patternurile Încrezător și Sociabil ale testului MPACI au înregistrat scoruri mai ridicate la GCE față de GCC în timp ce, la patternurile Conformist, Supus, Inhibat, Insubordonat și Instabil, ale aceluiași test, au fost raportate scoruri mai reduse, ceea ce evidențiază impactul semnificativ al programului de intervenție. Aceeași îmbunătățire se remarcă și în cazul testului HiPIC pentru Stabilitate emoțională, Extraversie și Conștiinciozitate, ceea ce se interpretează ca progres și ameliorare în planul predispozițiilor tulburărilor de personalitate, copiii din GCE fiind mai pregătiți pentru a face față unor situații stresante față de cei din GCC.

3. Retestarea a indicat diferențe statistice semnificative între GCE și GCC și la Anxietate, Dispoziție depresivă, Distorsionarea realității, Tulburare distimică, ceea ce dovedește o creștere a capacității copiilor din GCE de a găsi modalități de coping adecvat față de cei din GCC, relevante fiind și diferențele statistice semnificative între GCE și GCC și la simptomele scalelor de Stres posttraumatic, Anxietate de separare, Stare afectivă ale copiilor, confirmând ameliorarea tulburărilor emoționale și implicit a sănătății psihice generale a acestora.

4. Pe dimensiunile parentale, s-a constatat pentru GPE o scădere semnificativă a scorului pentru Competențe și Relația cu partenerul, explicat prin reducerea stresului resimțit de către părintele rezident față de cel nerezident, relație care a determinat, ca predictor, apariția a numeroase tulburări ale copilului, concluzionând și susținând efectul consistent al ședințelor psihologice.

5. Îmbunătățiri semnificative ale competențelor parentale ale GPE față de GPC, au fost evidențiate prin scoruri semnificative mai mari în reevaluare pe scalele: Suport afectiv/Managementul stresului, Managementul crizelor și Cunoaștere, ceea ce relevă o îmbunătățire a abilității părinților de a utiliza modalități eficiente de prevenire și de coping al stresului din familie.

6. Structura logică a programului psihologic complex și implicarea tuturor structurilor psihologice au produs un impact pozitiv asupra dezvoltării preadolescenților cu tulburări ceea ce dovedește/confirmă valabilitatea programului, dar și ipoteza inițială despre necesitatea intervenției exhaustive.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Prin cercetarea prezentă au fost stabilite fundamentele teoretico-aplicative psihologice care stau la baza identificării predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale la preadolescenții cu vârste cuprinse între 9 și 12 ani, prin examinarea relației dintre aceste tulburări și dimensiunile parentale ale părinților care traversează o situație de divorț. În acest context, s-a elaborat, implementat și aprobat un program de intervenție psihologică orientat spre ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a tulburărilor emoționale ale copiilor și îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților rezidenți. Experiențele științifice teoretice și aplicative importante ale cercetării sunt stipulate în următoarele concluzii generale:

1. Problematika divorțului în familiile cu copii, din perspectiva modului în care părinții gestionează separarea, poate determina perturbări care afectează funcționalitatea și dezvoltarea psiho-emoțională a copilului, cu efecte care îl pot însoți pe copil de-a lungul întregii sale vieți, prin apariția tulburărilor de ordin psihologic, care necesită o abordare sistemică, multidimensională, atât în evaluare, cât și intervenție.

2. Personalitatea legată de schimbările specifice vârstei în funcționarea mentală a copiilor, inclusiv modalitățile de organizare a experienței subiective, de relaționare cu ceilalți, de confruntare cu dificultăți și de adaptare la mediul extern, este lipsită de stabilitate și flexibilă; în consecință, participarea și expunerea copilului la evenimente adverse de viață ca divorțul parental, crește riscul dezvoltării predispozițiilor tulburărilor de personalitate și apariției simptomelor antisociale, evitante, borderline, dependente, pasiv-agresive, în perioada dezvoltării timpurii a copilului.

3. Implicațiile clinice și efectele divorțului părinților sunt evidențiate și în sistemul emoțional al copilului, prin manifestarea tulburărilor de anxietate, a tulburărilor de dispoziție, a tulburărilor de stres, asociate frecvent cu simptomele somatice, disociative și de adaptare ale acestuia, având ca factor etiologic atitudinile părinților care prezintă dificultăți în gestionarea situației de divorț.

4. Între variabilele cercetării constatative s-au instituit anumite relații statistice în sensul diferențelor statistic semnificative evidențiate între variabilele ce reprezintă predispozițiile la tulburările de personalitate (stabilitate emoțională, extraversie, inhibare, supunere, insubordonare, sociabilitate, conformism) și a tulburărilor emoționale (anxietate, depresie, distimie, stres, disociere, adaptare), la copiii proveniți din familiile divorțate în comparație cu copiii proveniți din familiile intacte. De asemenea, diferențe statistic semnificative au fost evidențiate la nivelul competențelor parentale (cunoaștere, suport afectiv, managementul stresului, managementul crizelor, relația de coparentalitate) la părinții divorțați față de părinții nedivorțați.

5. Constatarea rolului de predictor al competențelor parentale asupra apariției predispozițiilor tulburărilor de personalitate și asupra tulburărilor emoționale la copii, constituie un imperativ pentru specialiști, în vederea stabilirii unui program de intervenție atât la nivelul copilului, cât și la nivelul părinților. Literatura de specialitate

și cercetarea de față au fundamentat legătura indisolubilă dintre rolul exercitării unei relații de coparentalitate cooperantă și funcționarea echilibrată a preadolescenților, sub aspectul faptului că, relaționarea celor doi părinți nu poate fi separată de sănătatea mintală a copilului.

6. Metodologia aplicată a avut la bază principii, obiective și strategii psihologice orientate către copil și către părinte, scopul principal fiind ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la copil, dezvoltarea competențelor parentale și îmbunătățirea relației de coparentalitate ale părintelui rezident. În programul formativ individual, de grup și de familie au fost stabilite obiective specifice în concordanță cu problematica evidențiată și cu nevoile individuale ale celor implicați.

7. Experimentul de control a înregistrat date statistice semnificative, în sensul remedierii la copii a predispozițiilor tulburărilor de personalitate (stabilitate emoțională, extraversie, inhibare, supunere, insubordonare, sociabilitate, conformism) și ameliorării tulburărilor emoționale (anxietate, depresie, distimie, stres, disociere, adaptare), la grupul experimental. Cu privire la părinți, analizele de date post-hoc au indicat îmbunătățiri la nivelul competențelor parentale (cunoaștere, suport afectiv, managementul stresului, managementul crizelor, relația de coparentalitate), evoluția determinând eficiența intervenției psihologice.

8. În ansamblu, aplicarea metodelor și tehnicilor psihologice pentru identificarea problematicilor de personalitate și a celor emoționale la copii, analiza factorilor etiologici asociați părinților, implementarea programului de intervenție adecvat, au determinat schimbări calitative, statistice semnificative, în dezvoltarea și funcționarea copilului și a sistemului familial.

Recomandări pentru implementare

1. Informațiile teoretice și empirice, conținute de prezenta lucrare pot fi incluse în ghiduri metodologice și ghiduri de bună practică destinate practicienilor din domeniu, sau pot fi utilizate în cadrul cursurilor de formare continuă sau de specializare destinate psihologilor.

2. Metodele și tehnicile psihologice pot fi utilizate de către specialiștii din domeniul psihologiei, din cabinetele individuale și centrele de evaluare psihologică, dar și din cadrul autorităților protecției copilului, în cazuistica de evaluare și intervenție asupra copilului cu părinți divorțați sau în alte problematice identificate, prin adaptarea acestora la nevoile și particularitățile individuale ale copilului și părinților.

3. Metodologia utilizată poate fi aplicată și în cadrul demersului de expertiză psihologică realizat în contextul juridic al divorțului, cu privire la stabilirea domiciliului minorului la părintele rezident și la dimensionarea programului de relații personale ale părintelui nerezident.

4. Programul de intervenție psihologică poate fi implementat și consolidat de către psihologii specialiști în vederea ameliorării tulburărilor copiilor care destabilizează funcționalitatea acestora și la alte grupe de vârstă, cu adaptarea corespunzătoare a metodologiei aplicate.

5. Se recomandă utilizarea informațiilor teoretice și practice pentru organizarea și desfășurarea unor programe de psihoeducație și informare a părinților în vederea conștientizării impactului și consecințelor divorțului asupra copiilor, pentru prevenirea sau diminuarea efectelor separării.

Sugestii pentru cercetări viitoare

Pornind de la rezultatele experimentale se pot organiza noi cercetări care să *investigheze*:

1. Predispozițiile la tulburările de personalitate și tulburările emoționale pentru alte grupe de vârstă, de exemplu, pentru copilăria mică sau pentru adolescenți.

2. Consecințele divorțului parental care să evidențieze impactul și caracteristicile specifice diferențiate pe genul copiilor.

3. Tulburările evidențiate la copii prin implicarea ambilor părinți, ale părintelui rezident și ale celui nerezident.

4. Impactul generat de divorțul părinților, în dezvoltarea copilului, pe termen lung, prin cercetări longitudinale.

5. Cercetarea tulburărilor pe subiecți care să nu aibă calitatea de beneficiar în cadrul instituțiilor.

BIBLIOGRAFIE

1. BARKLEY, R. A., KÁLLAY, É., PORUMB, M. *Copilul dificil: manualul terapeutului pentru evaluare și pentru trainingul părinților*. Cluj: Asociația de Științe Cognitive din România, 2009. ISBN: 978-973-7973-64-1
2. BIOLLEY, J. *Copilul și divorțul*. București: Editura Philobia, 2014. ISBN: 978-606-8560-19-9
3. BRICEAG, S. PUȘCA, C. Strategii de consiliere psihologică a familiei în situații speciale de criză. În: *Structura și dinamica personalității umane în epoca globalizării: perspective psiho-socio-pedagogice: Materialele conf. șt. intern. 26 mai 2017. Bălți, 2017*, pp. 32-43. ISBN 978-9975-50-205-4.
4. CHITOROGA, L. *Dificultăți de învățare a limbajului scris la elevii din ciclul primar: diagnostic și intervenție psihologică*. Teză de doctor, Chișinău, 2019. C.Z.U: 373.3.015.3(043.3)
5. DICU, A. Experiența coparentalității în spațiul disociat al copilului cu părinți despărțiți. În: *Materialele Conferinței științifice "Conexiuni virtuale în psihoterapie și dezvoltare personală. Restructurare și autotransformare"*, 10-12 decembrie 2020, București, România, vol. X, p. 53-54, 2020. ISSN 2886 – 3737
6. DICU, A. Tehnici expresiv-creative în programul de intervenție psihologică la copiii cu părinți divorțați. În: *Materialele conferinței științifice "Căi de a fi împreună în procesul schimbării. Psihoterapia între realitate și dorință"*, 9-11 decembrie 2022, București, România, vol. XI, p. 45-46, 2022. ISSN 2286 – 3737
7. DICU, A. Efectele dezvoltării abilităților parentale asupra dificultăților emoționale și de personalitate ale copiilor cu părinți divorțați. În: *Materialele conferinței științifice „Aici și acum privind spre viitor: tranziții terapeutice, integrare și dezvoltare"*, 8-10 decembrie, București, România, vol. XIII, p. 53-54, 2023. ISSN 2286 – 3737
8. DOLTO, F., et al. *Când părinții se despart: cum să prevenim suferințele copiilor*. București: Editura Trei, 2016. ISBN: 9789737071217
9. EVERETT, C., EVERETT, S. V. *Divorțul sănătos – 14 etape ale separării, divorțului și recăsătoririi*. Pentru părinți și copii. București: Editura Trei, 2008. ISBN: 978-973-707-229-0
10. FRIEDBERG, R. D., MCCLURE, J. M., GARCIA, J. H. *Tehnici de terapie cognitivă pentru copii și adolescenți: instrumente pentru optimizarea practicii clinice*. Cluj: Editura ASCR, 2013. ISBN: 978-606-977-091-7
11. GONȚA, V, et al. Criza cunoașterii de sine. Psihologie. În: *Revista științifico-practică*, 2021, vol.39.2, p. 66-74. ISSN: E 2537-6276
12. IONESCU, B. *Exercitarea autorității părintești după divorț*. Universul Juridic, 2012. ISBN: 978-973-127-776-9
13. IONESCU, Ș. *Tratat de reziliență asistată*. București: Ed. Trei, 2013. p.430-434. ISBN: 978-973-707-737-0
14. LANDRETH, G. *Terapia prin joc. Arta relaționării*. București: For You. 2017. 389 p. ISBN: 9786066391511
15. MARC, G. *Abuzul la copii diagnostic și intervenție terapeutică*, București: Editura SPER, 2015. ISBN: 978-606-8429-48-9

16. MARCELLI, D., et al. *Tratat de psihopatologia copilului*. București: Editura Fundației Generația, 2003, p. 633. ISBN: 9789738637702
17. MITROFAN, I. *Psihoterapie. Repere teoretice, metodologice și aplicative*. București: Editura Alma Mater, 2008. ISBN: 606-8429-67-0
18. OLĂRESCU, V. Asistența psihologică pentru educarea relațiilor tolerante în familie. În: *Revista psihopedagogia copilului*. RO 2013PP.241-249, ISSN: 1583-2783, p.250
19. OLĂRESCU, V. Mediul familial și conjunctura motivațională a personalității. În *Materialele Conferinței științifice internaționale „Personalitatea integrală - un deziderat al educației moderne”* 29-30 oct 2010, pp. 127-129 CD, ISBN: 978-9975-4152-4-8
20. OLĂRESCU, V., DICU, A. Particularități ale tulburărilor de personalitate la preadolescenții care provin din familiile divorțate. In: *Journal of Psychology*, vol. 70, nr. 1, p. 5-16, București, România, 2024. ISSN: 0034-8759, eISSN: 2344-4665
21. OLĂRESCU, V., VELEANOVICI, A. *Tulburări emoționale la copii aflați în situație de abuz și neglijare*, Chișinău, 255p. ISBN: 978-9975-3040-0-9.
22. RACU, Iu., RACU, I. Contextul familial și anxietatea în preadolescență. In: *Pledoarie pentru educația cheia creativității și inovării*. 2011. vol.24, p. 73-75. ISBN: 978-9975-56-010-8
23. STRATAN, V., CERNEAVSCHI, V. *Antropologia Socială*. Curs universitar. (CEP UPSC). Chișinău, 2023, 116p, ISBN: 978-9975-46-825-1
24. TREISMAN, K. *Instrumentar de tehnici terapeutice creative*. București: Editura Trei SRL, 2020. ISBN: 978-606-40-0725-4
25. VÎRLAN, M. Dinamica relațiilor părinți–preadolescenți. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*, 2009, vol.14, p. 26-30. ISSN: 2537-6276
26. WARSHAK, R. *Divorțul toxic: Educația copiilor când părinții se despart*. București: Elefant Online, 2017. ISBN: 978-973-46-6696-6
27. BAKER, A., FINE, P. R. *Co-parenting with a toxic ex: What to do when your ex- spouse tries to turn the kids against you*. Ohio: New Harbinger Publications, 2014. ISBN: 9781608829606
28. BRIANDA, M. E., ROSKAM, I., MIKOLAJCZAK, M. *Comment traitez le burn out parental?: Manuel d'intervention clinique*. Belgique: De Boeck Supérieur, 2019, 133-136. ISBN: 978-2807326804
29. CUCU-CIUHAN, G. *Emotion focused therapy in posttraumatic stress disorder: a clinical case*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2015, vol. 205, p.13-17. citat 15.10.2022] Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.09.005>
30. DICU, A. Effects of parenting skills development on emotional and personality difficulties of children with divorced parents. În: *Journal of Experiential Psychotherapy*, vol. 26, nr. 2 (100), București, România, 2023, p. 12-25. ISSN: 1453-634X, eISSN: 2359-7607
31. DICU, A. The family environment of children with divorced parents and their emotional disturbances În: *Anthropological Researches and Studies*, vol. 14, 2024, p.438-451. ISSN: 2360-3445; ISSN-L: 2360-3445
32. EL-SHEIKH, M. Children's emotional and physiological responses to interadult angry behavior: The role of history of interparental hostility. In: *Journal of abnormal child psychology*, 1994, vol. 22, p.661-678. [citat 02.10.2020] Disponibil: <https://doi.org/10.1007/BF02171994>
33. FEINBERG, M. E. The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. In: *Parenting: science and practice*, 2003, vol. 3.2, p. 95-131. [citat 11.04.2020] Disponibil: https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302_01
34. HETHERINGTON, M. E., KELLY, J. *For better or for worse: Divorce reconsidered*. WW Norton & Company, 2003. p.102-129. [citat 11.09.2020] Disponibil: [doi: 10.2143/INT.8.2.2004434](https://doi.org/10.2143/INT.8.2.2004434)
35. HOJAT, M., ZUCKERMAN, M. Personality and specialty interest in medical students. In: *Medical teacher*, 2008, vol. 30.4, p. 400-406. [citat 05.10.2020] Disponibil: <https://doi.org/10.1080/01421590802043835>

36. JOHNSON JG, C. P., Brown J., SMAILES, E.M., BERNSTEIN, D.P. Childhood maltreatment increases risk for personality disorders during early adulthood. In: *Archives of general psychiatry*. 1999, vol.56(7), p.600-612. [citat 11.09.2020] Disponibil: [doi:10.1001/archpsyc.56.7.600](https://doi.org/10.1001/archpsyc.56.7.600)
37. KEARNEY, C. A., et al. Separation anxiety disorder in young children: A longitudinal and family analysis. In: *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 2003, vol.32.4, p.593-598. [citat 11.09.2020] Disponibil: https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3204_12
38. KOSSOWSKY, J., et al. The separation anxiety hypothesis of panic disorder revisited: a meta-analysis. In: *American Journal of Psychiatry*, 2013, vol. 170.7, p.768-781. [citat 09.10.2021] Disponibil: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.12070893>
39. LYDDON, W. J.; SHERRY, A. Developmental personality styles: An attachment theory conceptualization of personality disorders. In: *Journal of Counseling & Development*, 2001, vol.79.4, p.405-414. [citat 08.03.2020] Disponibil: <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01987.x>
40. MĂȚĂ, L., CLIPA, O. Inclusive Education and In-service Teachers' Attitudes. In: *Romanian Journal for Multidimensional Education/Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2020, vol.12.1. p.42-47. ISSN: 2066-7329
41. MORAN, J. A., WEINSTOCK, D. K. Assessing parenting skills for family court. In: *Journal of Child Custody*, 2011, vol.8.3 p.166-188. [citat 11.10.2020]Disponibil: <https://doi.org/10.1080/15379418.2011.594726>
42. MUSICK, K. MEIER, A. Are both parents always better than one? Parental conflict and young adult well-being. In: *Social science research*, 2010, vol. 39.5, p.814-830. [citat 13.06.2021] Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.03.002>
43. OLĂRESCU, V., DICU, A. Causes and consequences of parents in the child's personality În: *Revista Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*. vol. 28, nr.1, 2024, Bacău, România. p.7-16 ISSN 2247-4579 E-ISSN 2392-712
44. OLĂRESCU, V., DICU, A. The co-parenting experience in the dissociated space of children with separated parents. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale "Science and education: new approaches and perspectives"*, 24-25 martie, Ion Creangă State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, 2023, vol.1, p. 195-201, ISBN 978-9975-46-774-2.
45. OLĂRESCU, V., DICU, A. Conceptualization of personality disorders of children with divorced parents. În: *Materialele conferinței "International Scientific Conference: The contemporary issues of the socio-humanistic sciences. XIVth Edition"*. Faculty of social and educational sciences doctoral school of Free International University of Moldova, Ed. 14, pp 36-37, 2024. ISBN 978-9975-180-25-2.
46. PAVALACHE-ILIE, M., ȚÎRDIA, F. A. Parental involvement and intrinsic motivation with primary school students. In: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2015, vol.187, p. 607-612. [citat 14.09.2021] Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.113>
47. SACARA, L., IACOB, L. The dynamic of the axiological structures by adolescents. In: *Psihologie Socială*, 2002, vol.10, p.52-77. ISSN 1454-5667

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI

Articole în ediții științifice internaționale:

1. **DICU, A.** Effects of parenting skills development on emotional and personality difficulties of children with divorced parents. În: *Journal of Experiential Psychotherapy*, vol. 26, nr. 2 (100), București, România, 2023, p. 12-25. ISSN: 1453-634X, eISSN: 2359-7607
2. **DICU A.** The family environment of children with divorced parents and their emotional disturbances În: *Anthropological Researches and Studies*, vol. 14, 2024, p.438-451. ISSN: 2360-3445; ISSN-L: 2360-3445
3. **OLĂRESCU, V., DICU, A.** Causes and consequences of parents in the child's personality În: *Revista Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*. vol. 28, nr.1, 2024, Bacău, România. p.7-16 ISSN 2247-4579 E-ISSN 2392-712
4. **OLĂRESCU, V., DICU, A.** Particularități ale tulburărilor de personalitate la preadolescenții care provin din familiile divorțate [Personality disorder features in preadolescents from divorced families].. În: *Journal of Psychology*, vol. 70, nr. 1, p. 5-16, București, România, 2024. ISSN: 0034-8759, eISSN: 2344-4665

Articole în reviste științifice:

1. **OLĂRESCU, V., DICU, A.** Opțiunea părinților divorțați asupra funcționării specifice a personalității propriului copil [The option of divorced parents on the specific functioning of their own child's personality]. În: *Univers Pedagogic*, nr. 1(81), p. 96-103, 2024. ISSN 1811- 5470

Articole în lucrările conferințelor și ale altor manifestări științifice

1. **DICU A.** Experiența coparentalității în spațiul disociat al copilului cu părinți despărțiți. În: *Materialele Conferinței științifice "Conexiuni virtuale în psihoterapie și dezvoltare personală. Restructurare și autotransformare"*, 10-12 decembrie 2020, București, România, vol. X, p. 53-54, 2020. ISSN 2886 – 3737
2. **DICU A.** Tehnici expresiv-creative în programul de intervenție psihologică la copiii cu părinți divorțați. În: *Materialele conferinței științifice "Căi de a fi împreună în procesul schimbării. Psihoterapia între realitate și dorință"*, 9-11 decembrie 2022, București, România, vol. XI, p. 45-46, 2022. ISSN 2286 – 3737
3. **OLĂRESCU, V., DICU, A.** Conceptualization of personality disorders of children with divorced parents. În: *Materialele conferinței "International Scientific Conference: The contemporary issues of the socio-humanistic sciences. XIVth Edition"*. Faculty of social and educational sciences doctoral school of Free International University of Moldova, Ed. 14, pp 36-37, 2024. ISBN 978-9975-180-25-2.
4. **OLĂRESCU, V., DICU, A.** The co-parenting experience in the dissociated space of children with separated parents. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale "Science and education: new approaches and perspectives"*, 24-25 martie, Ion Creangă State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, 2023, vol.1, p. 195-201, ISBN 978-9975-46-774-2.
5. **DICU A.** The family environment of children with divorced parents and their emotional disturbances. În: *Materialele Conferinței Internaționale "Individual, Family, Society – Contemporary Challenges"* 4-5 octombrie 2023, Bucharest, România, vol.1, nr. 8, p. 34-35, ISSN 2344-2824
6. **DICU, A.** Efectele dezvoltării abilităților parentale asupra dificultăților emoționale și de personalitate ale copiilor cu părinți divorțați. În: *Materialele conferinței științifice „Aici și acum privind spre viitor: tranziții terapeutice, integrare și dezvoltare"*, 8-10 decembrie, București, România, vol. XIII, p. 53-54, 2023. ISSN 2286 – 3737

ADNOTARE

Dicu Adriana. **Intervenția psihologică asupra copiilor cu părinți divorțați. Teză de doctor în Psihologie. Chișinău 2024.**

Structura tezei: Teza este constituită din: adnotări, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 242 titluri, 5 anexe, 137 pagini de text de bază, 18 figuri și 32 tabele. Rezultatele obținute sunt prezentate în 11 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: divorț, tulburări de personalitate, tulburări emoționale, preadolescenți, competențe parentale, coparentalitate, conflict parental, program de intervenție psihologică, ameliorarea tulburării.

Domeniu de studiu: Psihologia familiei

Scopul cercetării: Identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și emoționale la copiii de 9-12 ani ai căror părinți au divorțat, estimarea competențelor parentale și a relației de coparentalitate pentru părinții divorțați ai copiilor, pentru facilitarea structurării intervenției psihologice orientate/centrate pe ameliorarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și emoționale identificate la copii și educarea/creșterea competențelor parentale și a relației de coparentalitate la părinți.

Obiectivele cercetării: sunt stabilite în vederea studierii și analizei literaturii de specialitate privind domeniul studiat, elaborării și realizării proiectului de cercetare prin aplicarea unor metode și tehnici de investigare care să releve consecințele divorțului și a dinamicii parentale deficitare post-divorț asupra dezvoltării emoționale și a personalității copilului, astfel: identificarea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ca și consecință a dinamicii divorțului la copiii cu vârste cuprinse între 9 și 12ani (preadolescenți); evaluarea și stabilirea/constatarea competențelor parentale ale părintelui rezident; structurarea și implementarea unor programe de intervenție psihologică având ca obiectiv ameliorarea tulburărilor identificate la preadolescenți și îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate din perspectiva părintelui rezident; valorificarea eficienței programelor de intervenție psihologică aplicate copiilor de 9-12ani și părinților; emiterea de recomandări pentru intervenția psihologică asupra copiilor și asupra părinților acestora, în contextul traversării situației de divorț.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în: *sistematizarea științifică* a datelor din cercetările de domeniu; *identificarea* predispozițiilor la tulburările de personalitate ale copiilor de 9-12 ani, care traversează o situație de divorț; *evidențierea* tulburărilor emoționale ale copiilor de 9-12 ani, care traversează o situație de divorț; *evaluarea și constatarea* factorilor de risc care aparțin părinților și influențează sau determină apariția tulburărilor la copii de 9-12 ani; *evaluarea și stabilirea* competențelor parentale ale părintelui rezident; *determinarea* percepției asupra relației de coparentalitate a părintelui rezident; *remediarea și ameliorarea* tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ale copiilor de 9-12 ani, a competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților, prin *elaborarea și aplicarea* unor programe de intervenție psihologică orientate asupra problematicilor identificate atât la copii cât și la părinți.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată la nivel național s-a realizat: s-a realizat un studiu comparativ experimental, având ca și subiecți – copii de 9-12 ani care provin din familii divorțate și părinți rezidenți pe de o parte și copiii și părinții din familii organizate, pe de altă parte; s-a realizat studiul experimental cu privire la evidențierea predispozițiilor tulburărilor de personalitate și a celor emoționale, ca și consecință a dinamicii divorțului parental pe care copiii de 9-12 ani îl traversează alături de părinții lor; s-au studiat experimental competențele parentale și relația de coparentalitate la părinții în divorț; s-au identificat tulburările de personalitate evidențiate în urma aplicării testelor psihologice ca și consecință a dinamicii divorțului, cu privire la stabilitatea emoțională, extraversia, conformismul și inhibarea copilului asociate cu comportamentele și conduita disfuncționale; s-au evidențiat tulburările emoționale consecință a divorțului: anxietate, depresie, simptome de stres, atașament disfuncțional; s-au evaluat și stabilit competențele parentale ale părintelui rezident în privința cunoașterii caracteristicilor etapei de dezvoltare a copilului, a suportului afectiv oferit, a managementului crizelor și a factorului de disciplinare; s-au evaluat și constatat factorii de risc care aparțin părinților și influențează sau determină apariția tulburărilor la copii; s-a determinat percepția asupra relației de coparentalitate a părintelui rezident (PR) manifestată cu părintele nerezident (PnR), relație care reprezintă un important factor determinant al apariției dezechilibrului la nivelul copilului și al familiei; s-au remediat și ameliorat predispozițiile tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ale copiilor de 9-12 ani, a nivelului competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților, prin elaborarea și aplicarea unor programe de intervenție psihologică orientate asupra problematicilor identificate atât la copii cât și la părinți; s-au validat programele de intervenție psihologică pentru părinți divorțați rezidenți și pentru copii lor.

Semnificația teoretică a lucrării constă în: cercetarea, evaluarea și evidențierea particularităților tulburărilor de personalitate și a celor emoționale apărute la copiii (preadolescenți - 9-12 ani) aflați în contextul dinamicii separării părinților; cercetarea, evaluarea și evidențierea caracteristicilor parentale cu privire la managementul copilului și a dinamicii relaționale cu celălalt părinte; completarea bazelor teoretice ale științei psihologice cu rezultatele obținute în cadrul cercetării în privința cunoștințelor referitoare la specificul tulburărilor care pot fi determinate la copiii expuși, în mod direct sau indirect, unor situații conflictuale dintre părinții lor divorțați; evidențierea necesității parcurgerii unui program de intervenție psihologică pentru diminuarea problematicilor evidențiate, atât la copii de 9-12 ani, cât și la părinți.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în programul de intervenție psihologică elaborat, implementat și validat, care oferă un model alternativ de intervenție pentru ameliorarea tulburărilor de personalitate și a celor emoționale la preadolescenți, îmbunătățirea competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților; programul poate fi utilizat de către practicienii din domeniul psihologiei; datele teoretice și practice ale cercetării pot constitui surse de documentare pentru specialiști, dar și pentru părinți; setul de metode de evaluare selectate servesc la identificarea tulburărilor de personalitate și a celor emoționale ale preadolescenților, la evaluarea competențelor parentale și a relației de coparentalitate ale părinților.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele sunt utilizate în demersul psihologic al specialiștilor în vederea orientării și îmbunătățirii activității psihologilor clinicieni, a consilierilor și a psihoterapeuților, în procesul de formare continuă și complementară a acestora.

ANNOTATION

Dicu Adriana. Psychological intervention on children with divorced parents. PhD thesis in Psychology. Chisinau 2024.

Thesis structure: The thesis consists of: annotations, list of abbreviations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 242 titles, 5 appendices, 137 pages of basic text, 18 figures and 32 tables. The results are presented in 11 scientific papers.

Keywords: divorce, personality disorders, emotional disorders, preadolescents, parenting skills, co-parenting, parental conflict, psychological intervention program, amelioration of the disorder.

Field of study: Family psychology

Research aim: To identify predispositions to personality and emotional disorders in 9-12 year old children whose parents are divorced, to estimate parenting skills and co-parenting relationship for the divorced parents of the children, in order to facilitate the structuring of psychological intervention oriented/focused on improving predispositions to personality and emotional disorders identified in children and educating/increasing parenting skills and co-parenting relationship in parents.

Research objectives: are established in order to study and analyze the literature on the field of study, to develop and carry out the research project by applying research methods and techniques to detect the consequences of divorce and poor post-divorce parenting dynamics on the child's emotional and personality development, such as: identification of predispositions to personality and emotional disorders as a consequence of divorce dynamics in children aged between 9 and 12 years (pre-adolescents); evaluation and establishment / assessment of parenting skills of the resident parent; structuring and implementing psychological intervention programs aimed at improving disorders identified in preadolescents and improving parenting skills and the co-parenting relationship from the perspective of the resident parent; capitalizing on the effectiveness of psychological intervention programs applied to 9-12 year old children and parents; issuing recommendations for psychological intervention on children and their parents.

The results obtained that contribute to solving the important scientific problem are: scientific systematization of data from field research; identifying the predispositions of personality disorders of 9-12-year-old children who are going through a divorce situation; highlighting the emotional disturbances of 9-12 year old children who are going through a divorce situation; evaluation and determination of risk factors that belong to parents and influence or cause the appearance of disorders in children aged 9-12 years; assessment and determination of the resident parent's parental competence; determining the resident parent's perception of the co-parenting relationship; remedying and improving the personality and emotional disorders of 9-12-year-old children, the parental skills and the co-parenting relationship of the parents, through the development and application of psychological intervention programs focused on the problems identified in both children and parents.

Scientific novelty and originality. For the first time at the national level: an experimental comparative study was carried out, having as subjects - children aged 9-12 years who come from divorced families and resident parents on the one hand, and children and parents from organized families, on the other side; predispositions towards personality and emotional disorders were highlighted, as a consequence of the dynamics of parental divorce that 9-12-year-old children go through with their parents; parental skills and the co-parenting relationship of divorced parents were studied; the predispositions of personality disorders highlighted following the application of psychological tests as a consequence of the dynamics of divorce were identified, regarding the child's emotional stability, extraversion, conformity and inhibition, associated with dysfunctional behaviors and conduct; the emotional disorders resulting from the divorce were highlighted: anxiety, depression, stress symptoms, dysfunctional attachment; the parental skills of the resident parent were assessed and established regarding the knowledge of the characteristics of the child's development stage, the emotional support offered, crisis management and the disciplinary factor; the risk factors that belong to the parents and influence or determine the appearance of disorders in children were evaluated and ascertained; the perception of the co-parenting relationship of the resident parent with the non-resident parent was determined, a relationship that represents an important determining factor in the emergence of imbalance at the level of the child and the family; the predispositions of personality and emotional disorders of 9-12-year-old children, the level of parental skills and the co-parenting relationship of parents were remedied and improved, through the development and application of psychological intervention programs focused on the problems identified both in children as well as parents; psychological intervention programs for resident divorced parents and their children were validated.

The theoretical significance of the paper is: researching, evaluating and highlighting the peculiarities of personality and emotional disorders occurring in children (preadolescents - 9-12 years) in the context of the dynamics of parental separation; researching, evaluating and highlighting parental characteristics regarding child management and relational dynamics with the other parent; to complete the theoretical bases of psychological science with the results obtained in the research regarding the knowledge on the specific disorders that can be caused in children exposed, directly or indirectly, to conflict situations between their divorced parents; to highlight the need to go through a psychological intervention program to reduce the problems highlighted, both in children aged 9-12 years and in parents.

The applied value of the paper lies in the developed, implemented and validated psychological intervention program, which provides an alternative intervention model for the improvement of personality and emotional disorders in preadolescents, improving parenting skills and co-parenting relationship of parents; the program can be used by psychology practitioners; the theoretical and practical research data can be a source of documentation for professionals and parents; the selected set of assessment methods can be used to identify personality and emotional disorders in preadolescents, to assess parenting skills and co-parenting relationship of parents.

Implementation of scientific results. The results are used in the psychological work of specialists in order to guide and improve the work of clinical psychologists, counsellors and psychotherapists, in the process of their continuous and complementary training.

АННОТАЦИЯ

Дику Адриана. Психологическая интервенция для детей с разведенными родителями. Докторская диссертация по психологии. Кишинев 2024

Структура диссертации: Диссертация состоит из: аннотации, списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографического списка из 242 наименований, 5 приложений, 142 страницы основного текста, 18 рисунков и 32 таблицы. Результаты работы представлены в 11 научных статьях.

Ключевые слова: развод, личностные расстройства, эмоциональные расстройства, подростки, родительские навыки, совместное воспитание, родительский конфликт, программа психологического вмешательства, минимизация расстройства.

Область исследования: семейная психология

Цель исследования: выявить предрасположенность к личностным и эмоциональным нарушениям у детей 9-12 лет, чьи родители находятся в разводе, оценить родительские навыки и отношения с родителями у разведенных родителей детей, чтобы облегчить построение психологического вмешательства, ориентированного/направленного на улучшение предрасположенности к личностным и эмоциональным нарушениям, выявленной у детей, и обучение/повышение родительских навыков и отношений с родителями.

Задачи исследования: поставлены с целью изучения и анализа литературы по теме исследования, разработки и реализации исследовательского проекта с применением методов и методик исследования, раскрывающих последствия развода и плохой динамики послеразводного воспитания на эмоциональное развитие и личность ребенка, таких как: выявление предрасположенности к личностным и эмоциональным нарушениям как следствие динамики развода у детей в возрасте от 9 до 12 лет (подростков); оценка и определение родительских навыков родителя-резидента; структурирование и реализация программ психологического вмешательства, направленных на коррекцию нарушений, выявленных у детей младшего подросткового возраста, и улучшение родительских навыков и детско-родительских отношений с точки зрения родителя-резидента; использование эффективности программ психологического вмешательства для детей 9-12 лет и родителей; выдача рекомендаций по психологическому вмешательству в детей и их родителей в контексте переживания развода.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной проблемы, заключаются в научной систематизации данных исследований в данной области; выявлении предрасположенности к личностным расстройствам у детей 9-12 лет, переживающих ситуацию развода; выделении эмоциональных нарушений у детей 9-12 лет, переживающих ситуацию развода; оценке и выявлении факторов риска, принадлежащих родителям и влияющих или определяющих возникновения расстройств у детей 9-12 лет; оценка и определение родительских навыков родителей-резидентов; определение восприятия родителями-резидентами детско-родительских отношений; медиация и улучшение личностных и эмоциональных нарушений детей 9-12 лет, родительских навыков и детско-родительских отношений родителей с помощью программ психологического вмешательства, направленных на решение проблем, выявленных как у детей, так и у родителей.

Научная новизна и оригинальность. Впервые на национальном уровне проведено экспериментальное сравнительное исследование, в котором в качестве испытуемых выступили дети 9-12 лет, происходящие из разведенных семей и проживающих в них родителей, с одной стороны, и дети и родители из организованных семей, с другой стороны; выделены предрасположенности к личностным и эмоциональным расстройствам, как следствие динамики развода родителей, который переживают дети 9-12 лет со своими родителями; изучались родительские навыки и со-родительские отношения разведенных родителей; идентифицированы предрасположенности к расстройствам личности, выявленные в результате применения психологических тестов как следствие динамики развода, в отношении эмоциональной устойчивости, экстраверсии, конформности и заторможенности ребенка, связанных с дисфункциональным поведением; выделены эмоциональные расстройства, возникающие в результате развода: тревожность, депрессия, симптомы стресса, дисфункциональная привязанность; были оценены и установлены родительские навыки постоянного родителя с точки зрения знания особенностей стадии развития ребенка, предлагаемой эмоциональной поддержки, кризисного управления и дисциплинарного фактора; оценены и установлены факторы риска, принадлежащие родителям и влияющие или определяющие появление нарушений у детей; определено восприятие со-родительских отношений родителя-резидента с родителем-нерезидентом, отношения, которые представляют собой важный определяющий фактор возникновения дисбаланса на уровне ребенка и семьи; предрасположенность к личностным и эмоциональным расстройствам детей 9-12 лет, уровень родительских навыков и родительских отношений родителей были исправлены и улучшены путем разработки и применения программ психологического вмешательства, ориентированных на проблемы выявленные у детей, а также у родителей; были утверждены программы психологического вмешательства для разведенных родителей и их детей.

Теоретическая значимость работы заключается в: исследовании, оценке и выделении особенностей личностных и эмоциональных нарушений, возникающих у детей - 9-12 лет в контексте динамики родительского развода; исследовании, оценке и выделении родительских характеристик, касающихся управления ребенком и динамики отношений с другим родителем; в дополнении теоретических основ психологической науки результатами, полученными в ходе исследования, относительно знаний о специфических расстройствах, которые могут быть вызваны у детей, прямо или косвенно подверженных конфликтным ситуациям между разведенными родителями; подчеркнуть необходимость прохождения программы психологического вмешательства для уменьшения выделенных проблем, как у детей в возрасте 9-12 лет, так и у родителей.

Прикладная ценность работы заключается в разработанной, внедренной и валидизированной программе психологического вмешательства, которая представляет собой альтернативную интервенционную модель для улучшения личностных и эмоциональных нарушений у подростков, совершенствования родительских навыков и детско-родительских отношений родителей; программа может быть использована практикующими психологами; теоретические и практические данные исследования могут стать источником документации для специалистов и родителей; подобранный набор оценочных методик может быть использован для выявления личностных и эмоциональных нарушений у подростков, оценки родительских навыков и детско-родительских отношений родителей.

Внедрение научных результатов. Результаты используются в психологической работе специалистов с целью направления и совершенствования работы клинических психологов, консультантов и психотерапевтов, в процессе их непрерывного и дополнительного обучения.

DICU ADRIANA

INTERVENȚIA PSIHOLOGICĂ ASUPRA COPIILOR CU PĂRINȚII DIVORȚAȚI.

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Specialitatea 511.02 – Psihologia dezvoltării și Psihologia educațională

Aprobat spre tipar: 16.XII.2024

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tirajul 30 ex.

Coli de tipar 1,5

Comanda Nr 40

Tipografia „Pulsul Pieței”, str. Ghenadie Iablocikin 5.